

Megváltozott munkaképességű emberek képzésének és művelődésének sajátos andragógiai feladatai

Szerző: Szalay Dóra, művelődésszervező szak

Konzulens: Hidy Pálné dr., főiskolai docens

(Pedagógia, pszichológia, közművelődési és könyvtártudományi szekcióban III. hely)

Bevezetés

Témamegjelölés és a témaválasztás indoklása

Andragógiai évfolyamdolgozat során kerültem kapcsolatba fogyatékos-sággal élő emberek képzésével és közművelődésével. Kutatásom során sok emberrel ismerkedtem meg, számos baráttra leltem közöttük. Mint leendő művelődésszervező, kíváncsivá tett, vajon milyen művelődési és kulturális programok adódnak e speciális igényű réteg számára? Miért nem lehet talál-kozni velük a kulturális intézmények minden bizonnyal számukra is egyaránt érdekes, értékes programjain?

A Központi Statisztikai Hivatal szerint az **1990. évi népszámlálás ered-ményei alapján hazánkban 368 ezer, az öszzlakosság 3,5%-a volt fogyatékossággal élő személy** – ami a KSH szerint is alulbecsülte a fogyatékos népesség adatait –, így a létszámot 400–500 ezer főre becsülhattuk. A **2000. évi népszámlálás** előzetes adatai már **600 000 fogyatékos személyről szá-molnak be**, akiknek legalább 2 400 000 rokona, ismerőse, barátja és szak-ember-segítője van, azaz hárommillió állampolgárt érint valamilyen formá-ban a fogyatékoságügy. Ezek az adatok, azt hiszem, reálisan tükrözik, mennyire fontos és aktuális – mivel 2003 a fogyatékosok éve – e téma feltá-rása és a fogyatékos-sággal élők igényeinek kielégítése.¹

Kutatásom területe

A fogyatékos-ságot érintő terület hatalmas, számos diszciplínát érint, ren-geteg szakirodalom kapcsolódik hozzá. Minden tudományág egyaránt fon-tos, de – mint leendő andragógus és művelődésszervező – kutatásomat a

¹ Vö. Az értelmi fogyatékos-sággal élő személyek emberi jogai – nemzeti jelentés Magyaror-szág 2002. p. 33.

fogyatékossgal élők közoktatásának, szakképzésének, felnőttoktatásának, foglalkoztatásának és művelődésének feltárására szűkítettem. Mindenekelőtt azonban az andragógia fogyatékosokkal kapcsolatos funkcióinak és feladatainak tisztázását tartom szükségesnek, amit még itt, a dolgozat elején teszek meg.

Az andragógia fogyatékossgal élő emberekkel kapcsolatos teendői

Az **V. Felnőttoktatási Konferencia** (Hamburg, 1997. július 8–14.) „**Nyilatkozat a felnőttoktatásról**” c. dokumentuma felhívta a világ figyelmét a fogyatékossgal élő emberek tanulásának, képzésének és művelődésének szükségességére. Témám szempontjából az alábbi bekezdések fontosak:

9. „*Létfontosságú, hogy az egész életen át tartó tanuláshoz való jog elismerése együtt járjon azokkal az intézkedésekkel, amelyek megteremtik a szükséges feltételeket ennek a jognak a gyakorlásához.*”

22. „*A Salmancai Határozat értelmében a fogyatékos felnőttek beilleszkedését és a művelődéshez való hozzáférését segíteni kell. A fogyatékos személyeknek joguk van a művelődési esélyegyenlőséghez, amely elismeri, és figyelembe veszi sajátos művelődési igényeiket és céljaikat, s amelyben speciális kulturális igényeik kielégítéséhez a szükséges oktatástechnológiák rendelkezésükre állnak.*”

25. „*Sűrgetjük az UNESCO szervezetét, bátorítsa a tagállamokat olyan politika és jogi törvénykezés megteremtésére, amelyek kedvezőek és megfelelőek a fogyatékosok művelődési programja számára. Hasonlóképpen tükröződnie kell a döntéshozatalban a kulturális, nyelvi, nemek közötti és gazdasági differenciáltságnak és sokszínűségnek is.*”²

Az andragógia mind tartalmában, mind feladataiban rendkívül összetett diszciplína. Modern világunkban egyre fontosabb – jobban mondva alapvető – szerepet tölt be a felnőttképzés, az egész életen át tartó tanulás. Nem mind-egy azonban kit, milyen módon oktatunk. Az andragógiának speciális területei vannak, amelyek számos tekintetben különbségeket mutatnak. A tanulás és a tanítás az általánostól eltérő módon valósul meg olyan speciális, hátrányos helyzetű rétegek esetében, mint például a különböző életkorú emberek, elítéltek, fogyatékossgal élők. Az andragógusnak e rétegek különböző képességeit, igényeit egyaránt figyelembe kell venni ahhoz, hogy a munka eredményes legyen, és az átadott tudás a későbbiekben hasznára váljék tulajdonosának.

² „Nyilatkozat a felnőttoktatásról” – V. Felnőttoktatási Konferencia (Hamburg, 1997. július. 8–14.)

1960-tól lát el a felnőttoktatás olyan sajátos és kiemelten fontos képzőfeladatokat, amelyek során a hátrányos helyzetben lévő rétegeket oktatja, elősegítve a társadalomba való integrációjukat. Ezeket a rendkívül összetett és nehéz feladatokat az alkalmazott, speciális andragógia látja el.

Kutatásom módszerei

Kutatásom alapját a téma szakirodalmának minél alaposabb megismerése jelentette. Kiindulópontom a biológiai alapfogalmak tisztázása volt, majd a jogi vonatkozásban jelentős alapvető kifejezéseket kutattam fel. A fogyatékossgal élő embereket érintő törvények megismerése és elemzése képezte munkám folyamatának következő részét.

Dolgozatomat alapvetően empirikus tapasztalatokra építettem, ezért törekedtem a kutatás során minél több közvetlen élményt szerezni. A téma hatalmas kiterjedtsége miatt azonban nem tudtam az eltervezett gyakorlati tapasztalatokat maximális mértékben megszerezni, de úgy gondolom, kiindulópontként elegendő tudást és tapasztalatot gyűjtöttem.

A kapcsolódó szakirodalmak, tanulmányok minél teljesebb megismerésével, és a fogyatékossgügyi aktuális események figyelemmel kísérésével kezdtem magaménak érezni a témát. Empirikus tapasztalataimat hospitálások, interjúk és kötetlen beszélgetések alapozták meg. A fogyatékossgal élő emberek személyében olyan segítőtársakra leltem, akik együttműködésével sok értékes és hasznos információt szerezhettem.

Szerencsém volt többek között abban is, hogy a magyarországi helyzet alapos megismerése mellett Svájcban is látogatást tehettem komplex rehabilitációs tevékenységet folytató fogyatékosintézetekben, így még inkább reális képet kaphattam az itthoni állapotokról és problémákról.

Munkám során teljességre törekedtem, bár úgy érzem, rendkívül sok dolgot nem térképeztem még fel, azaz akad még elfoglaltságom a jövőben.

Dolgozatom célja

Alapvető célom volt, hogy megismerjem a sérült emberek oktatási, andragógiai és művelődési lehetőségeit, tájékozódjam a magyarországi állapotokról és feltérképezzem a kultúráközvetítő intézmények fogyatékosokkal kapcsolatos tevékenységét, bemutatassam feladataikat. Választ keresek olyan kérdésekre, mint például: Mit tehet a kultúra, a kulturális intézmény és a kultúráközvetítő szakember a fogyatékossgal élők érdekében? Segíthet-e a kultúra az esélyegyenlőség megvalósulásában, a diszkrimináció, a megbélyegzés, az izoláció legyőzésében és a teljes értékű élet megvalósításában?

[...]

II. 3. 1. A közoktatás mint az esélyegyenlőség alapja

A fogyatékossgal született, vagy később fogyatékosná vált gyermek **képességeinek fejlesztése, nevelése, oktatása, szakképzése rendkívül fontos.** Mindezek megalapozzák egész életét, lehetőséget adnak a fogyatékossgából kifolyólag megélhető hátrányok kompenzálására, illetve az emberhez méltó élet megteremtésére. A fogyatékossg felismerésének pillanatától kezdve egészen a felnőttoktatással bezárólag – ami ebben az esetben egész életen át tartó tanulást kell hogy jelentsen – fundamentális szerepet tölt be az oktatás és a képzés. A fogyatékossgal élő gyerekek integrációjának első lépcsőfokát, a közoktatást – a **„Gyermek jogairól”** szóló ENSZ-egyezménnyel összhangban – alapvetően a **közoktatásról** szóló **1993. évi LXXIX. törvény** szabályozza: *„a testi, az érzékszervi, az enyhe vagy közép-súlyos értelmi, a beszéd- vagy más fogyatékos gyermek, tanuló óvodai nevelése, iskolai nevelése és oktatása külön – az e célra létrehozott gyógypedagógiai nevelési-oktatási intézményben, óvodai csoportban, óvodai tagozaton, osztályban, csoportban – vagy a többi gyermekkel együtt – azonos óvodai csoportban, óvodai tagozatos, illetve iskolai osztályban történhet.”*

A fogyatékos tanulók nevelésének tartalmát az **Országos Óvodai Alap-program** és **„A fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve”** c. dokumentumok, az iskolai képzés tartalmát – 1–10. évfolyamon – a **Nemzeti Alaptanterv**, a **kerettantervek**, illetve **„A fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelvei”** c. dokumentum határozza meg.³

A hatályos közoktatási törvény célja és törekvései megfelelnek az egyenlő jogok biztosítására irányuló rendelkezéseknek. Abban a kérdésben azonban nem foglal állást, hogy a fogyatékos gyermeket külön e célra létrehozott gyógypedagógiai óvodában, iskolában vagy a többiekkel együtt kell nevelni, oktatni. Így keveredik ellentmondásba, mert nem teszi kötelezővé az integrált nevelést, oktatást, bár végcélként az integráció megvalósítását tűzi zászlajára. A törvény tehát nem foglal állást, nem rendelkezik egyértelműen, és a társadalom, valamint a szakemberek véleménye egyaránt megoszlik. Továbbra is kérdés, vajon az integrált vagy a szegregált oktatás a helyes megoldás?

A közoktatási törvénnyel szemben az **integráció** mellett „voksol” az **Országos Fogyatékosügyi Program**, azaz a **100/1999. (XII. 10.) OGY határozat**, amely alapján *„szükséges, hogy valamennyi képzési rendszerben megkezdődjék az integrált képzési formák meghonosítása. Növekedjék a fogyatékos tanulók sajátos neveléséhez és oktatásához szükséges feltételekkel rendelkező közoktatási intézmények száma.”*

³ Vö. nemzeti jelentés Magyarország 2002. p. 17–20.

II. 3. 2. Az esélyegyenlősítés következő lépcsőfoka a szakképzés és a felnőttoktatás

A szakképzés és a felnőttoktatás területe szorosan összekapcsolódik és át-fedi egymást, így munkám során célszerűnek tartottam egy fejezetben – kronológiai sorrendben – foglalkozni velük. A fogyatékossgal élők szakképzésének fontossága vitathatatlan, mert akinek nincs lehetősége és képessége felsőfokú oktatási intézményben továbbtanulni, annak a fiatalnak célszerű képességeinek és elképzeléseinek megfelelő szakmát elsajátítani, majd munkát vállalni. Az egyéni képességeket figyelembe kell venni, különben nem lenne sikerélményük, nem boldogulnának olyan pályákon és szakmákban, amelyek a hiányzó vagy károsodott képességeikre alapoznak. Mindezek fontossá teszik mind a pályaválasztás, mind a tanácsadók tevékenységének fontosságát.

A **szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény** megjelöli a szakképzés intézményeit (szakközépiskola, szakmunkásképző iskola és szakiskola, speciális szakiskola, valamint munkaerő-fejlesztő és -képző központ). Hatálya kiterjed a hátrányos helyzetűeket, megváltozott munkaképességűeket rehabilitáló szakképzésre is, ami az iskolarendszeren kívüli felnőttképzés speciális területe. Ide tartoznak a megváltozott munkaképességű, fogyatékossgal élő személyek megmaradt, ép képességeire alapozó, azokat fejlesztő képzések, át- és továbbképzések, amelyek az érintettek munkavállalási esélyeit, és munkamegtartó képességük javítását szolgálják. Meghatározza továbbá azon személyek körét, akik részt vehetnek a szakképzésben, illetőleg kijelöli a munkaerő-fejlesztő és -képző központok működésének irányát és feladatait.

A képzés és a felnőttoktatás szempontjából jelentős az **1991. évi IV. törvény**, amelynek a munkaerőpiacra vonatkozó fejezete az Országos Munkaügyi Kutató- és Módszertani Központ, a megyei (fővárosi) munkaügyi központok, továbbá a **munkaerő-fejlesztő és -képző központok megváltozott munkaképességű emberekkel kapcsolatos feladatait határozza meg**. Létrehozta a fontos szerepet betöltő, megyei (fővárosi) munkaügyi központokban működő **rehabilitációs munkacsoportokat**, melyek a rehabilitáció kezdetének jelentős kiindulópontjai, ők segítik, irányítják a megfelelő képzési és munkahelyekre a megváltozott munkaképességűvé vált személyeket.

A **11/1998. (IV. 29.) MüM rendelet** jelentősége, hogy meghatározza a munkaügyi központok foglalkozási rehabilitációs eljárását, valamint a megváltozott munkaképességű munkanélküliek **rehabilitációs foglalkoztatását elősegítő támogatásokat**, és szorgalmazza a megváltozott munkaképességű emberek **vállalkozóvá válását**.

II. 3. 3. A foglalkoztatás mint az esélyegyenlőség sarkpontja

A munka a rehabilitáció egyik sarkpontja. Örök érvényű érték, amelyben a teljesítmény és a kreativitás nagy hangsúlyt kap. Az eredményes és jól végzett keresőtevékenység alapvető az emberek önértékelésében. A fogyatékkal élők esetében még dominánsabb a szerepe, mert a foglalkozási rehabilitációra szoruló egyént „*egyaránt sújtja a munka- és keresőképességének teljes vagy végleges elvesztése, szaktudásának, tapasztalatainak elvesztése, egyértelmű süllyedés státus és presztízs tekintetében, illetve igen gyakran a függő helyzetbe jutás.*”⁴

Az eredményes foglalkoztatási rehabilitáció sokféle intézkedést foglal magában, amelyek megvalósulása megteremti az esélyegyenlőség foglalkoztatási feltételeit.

„A megváltozott munkaképességű dolgozók foglalkoztatásáról és szociális ellátásáról” szóló 8/1983. (XI. 20.) EüM – PM együttes rendelet fontossága, hogy konkrétan meghatározza a munkáltatói és az állami feladatokat, rendelkezik a rehabilitációs eljárásról, a megváltozott munkaképességű dolgozó munkajogi védelméről, valamint a szociális ellátásról – rehabilitációs eljárás és rehabilitációs munkahely hiánya esetében is. A 27. § részletezi a munkáltatók rehabilitációs tevékenységét segítő támogatás (dotáció) feltételeit és mértékét.

„A foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról” szóló 1991. évi IV. törvényben foglaltak szerint a Munkaerőpiaci Alap rehabilitációs alaprészéből támogatás nyújtható megváltozott munkaképességűek foglalkoztatását elősegítő beruházáshoz, rehabilitációs hozzájárulás igényelhető abban az esetben, ha a foglalkoztatottak létszáma meghaladja a 20 főt, illetve 5%-uk megváltozott munkaképességű.

„A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról” szóló 1998. évi XXVI. törvény az esélyegyenlősítés célterületei között említi a foglalkoztatást, de nem tárgyalja részletesen a megvalósítandó feladatokat, csupán az integrált és a védett foglalkoztatásról, valamint a munkáltatók feladatairól rendelkezik. Hiányosnak tekinthető a törvény abból a szempontból, hogy nem tiltja meg konkrétan a munkáltatók részéről oly gyakran fellépő negatív diszkriminációt.

Mindezek ellenére méltányolnunk kell a fenti törvényeket, mert előírják a fogyatékkal élőket megillető jogokat és köteleességeket. Sajnos **nem tiltják konkrétan a negatív diszkriminációt**, illetve rendelkezéseik megsértése nem von maga után a jogsértőre nézve negatív következményeket, azaz **hiányoznak az esélyegyenlőség megvalósításához elengedhetetlenül szükséges szankciók.**

⁴ Kálmán – Könczei 2002. p. 183.

II. 3. 4. Szociális ellátások

A szociális biztonsághoz való jogot az **Alkotmány** deklarálja. „A Magyar Köztársaság állampolgárainak joguk van a szociális biztonsághoz, az öreg-ség, betegség, rokkantság, özvegy-ség, árvaság és önhibájukon kívül bekö-vetkezett munkanélküliség esetén a megélhetésükhöz szükséges ellátásra jogosultak.”

A fogyatékos személyek munkából származó jövedelemmel, a fogyaté-kossághoz kapcsolódó pénzbeli (**fogyatékosáspolitikai**: fogyatékosági támogatás, **családtámogatási**: gyermekgondozási segély, emelt szintű csalá-di pótlék; **szociális**: ápolási díj, közgyógyellátás; nyugdíjbiztosítási, rokkant-sági járadék, rokkantsági nyugdíj, árvaellátás; egészségbiztosítási, gyermek-védelmi pénzügyi rendszerekből, valamint adó- és járulékkedvezményekből származó) ellátásokból élhetnek.⁵

Nem képezi munkám részét a fogyatékosok szociális helyzetét érintő jogi szabályozás mélyreható ismertetése. A fent felsorolt juttatások adják az alap-ját a fogyatékos-sággal élők szociális helyzetének, amelyek nem biztosítanak elegendő anyagi feltételeket az önálló élethez. Szükséges a szociális juttatá-sok növelése, valamint a munkavállalás és a munkával egyenértékű bérezés feltételeinek megteremtése. Csak így érezhetik magukat teljes értékű ember-nek, a társadalom hasznos és fontos tagjának a fogyatékos-sággal élők is.

II. 3. 5. Fogyatékos-sággal élők intézményei

Alapvető az esélyegyenlőség szempontjából, hogy a fogyatékosok számá-ra milyen személyes gondoskodást, intézményi ellátást tud biztosítani az állam. Akik fogyatékos-ságuk miatt nem képesek az önellátásra, az önálló életre, azok számára biztosítani kell a személyes gondoskodást nyújtó szoci-ális alapellátásokat is.

Ezekről az ellátásokról rendelkezik a „személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről” szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet. E szerint „*az alapellátás keretében nyújtott személyes gondoskodást igénybe vevő lakóhelyén lévő, illetve lakóhelyéhez legközelebb eső intézménynek, szolgáltatást nyújtó személynek kell biztosíta-nia.*” Ilyen alapellátásnak számít többek között az étkeztetés, a házi segít-ségnyújtás és a családsegítés. „*A családsegítő szolgálat* család-gondozói fel-adatokat lát el, ellátásokat közvetít és szervezési tevékenységet végez, szoci-ális és egyéb információs adatokat gyűjt az ellátást igénybe vevő megfelelő tájékoztatása érdekében, pszichológiai, jogi és egyéb tanácsadást szervez, szervezi az aktív korú nem foglalkoztatott személyek együttműködési prog-

⁵ Vö. nemzeti jelentés Magyarország 2002. p. 23.

ramját, programokat szervez (üdültetés, táboroztatás, gyermekfelügyelet stb.) a működési területén élő lakosság számára, segítséget nyújt az egyének, a családok kapcsolatkézségének javításához, valamint segíti speciális támogató, önszervező csoportok szervezését, működtetését. A családsegítő szolgálat az alapfeladatain túl speciális szolgáltatásokat is nyújthat.” Mindezek a családgondozói feladatok azt jelentik, hogy a fogyatékkal élő emberek is fordulhatnak segítségért a családsegítő központokhoz, hogy jogaik és érdekeik védelmében eljárva lehetőségük legyen egyenlő esélyekre mind adatszolgáltatás, a tanácsadás, az együttműködés, programszervezés, ugyanakkor a speciális szolgáltatások biztosítása terén.

A rendelet „hatálya kiterjed valamennyi személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásra. Az e rendeletben foglaltakat kell alkalmazni a nem állami és egyházi szerv által nyújtott szociális ellátásokra is.”

Az „**ápolást-gondozást nyújtó intézmény, otthon** az ellátást igénybe vevő teljes körű ellátása, ápolása-gondozása mellett biztosítja szükség szerinti foglalkoztatását, és egyéb rehabilitációs, rehabilitációs jellegű ellátását.”

„A **rehabilitációs intézményi** keretek között indokolt biztosítani annak a rászoruló személynek az elhelyezését, akinek az egészségi, a pszichés, a mentális, a szociális állapota a rehabilitáció több területén, együttesen zajló, komplex, átfogó segítséget igényel, és ennek hatékony megoldása ambuláns formában, vagy más intézményi keretek között nem valósítható meg.”

A rehabilitációs intézmények feladata az intézményi ellátást igénybe vevő pálya- és munkaalkalmassági vizsgálatának elvégzése, „*önálló életvezetési képességeinek kialakítása, illetve helyreállítása, fejlesztése, továbbá a társadalomba történő be-, illetve visszailleszkedésének támogatása és az utógondozás megszervezése.*”

„A nappali ellátást nyújtó intézmény az ellátást igénybe vevők részére szociális, egészségi, mentális állapotuknak megfelelő napi életritmust biztosító, közösségi szolgáltatásokat szervez.” Szolgáltatásai közé tartozik többek között a munkavégzés és a szabadidős programok szervezése. Ezen szolgáltatásnak „minősül az is, ha az intézmény az ellátást igénybe vevők részére sajtótermékeket, könyveket, kártya- és társasjátékokat, tömegkommunikációs eszközöket biztosít, rendezvényeket szervez.”

Az **átmeneti elhelyezést nyújtó intézményi** ellátásra legfeljebb egy évig kerülhet sor. „A fogyatékos személyek gondozóházában lehetőség szerint a fogyatékoság jellege szerint elkülönített gondozási egységekben kell az ellátást megszervezni”, valamint „az intézmény vezetője a gondozási egységeket az ellátást igénybe vevők életkora és fejlettségi szintje szerint alakítja ki.”

Lakóotthon működtethető ápoló-gondozó otthonhoz, rehabilitációs intézményhez kapcsolódóan, vagy önálló szervezetben. „A lakóotthoni ellátás során biztosítani kell a lakóhelyi, munkahelyi és a szabadidő eltöltésének

szétválasztását, lehetőség szerint foglalkoztatást, esetleg szabadidős tevékenységek, illetve azok szervezését.”

II. 3. 6. Mit tehetnek a civil szervezetek az esélyegyenlőségért?

Örömteli tény, hogy Magyarországon egyre szaporodnak a fogyatékos-sággal élő emberek civil szervezetei. Ezek a szervezetek **társadalmi, közhasznú feladatok ellátására** hivatottak. **Információkat szolgáltatnak** az érintetteknek egészségügyi, fejlesztési, gondozási, jogi, képzési, foglalkoztatási és kulturális lehetőségekről. **Érdekvédelmi** feladatuk által próbálják a fogyatékosok életét könnyebbé tenni. Kutatásom során alapítványok, egyesületek munkájával ismerkedtem meg, és azt tapasztaltam, hogy ezeknek a szervezeteknek hatalmas szerepük lett a hátrányos helyzetben lévő emberek életében, jogaik és érdekeik megvalósításában elengedhetetlen feladatokat látnak el. Az empirikus kutatásom tapasztalatait magában foglaló III. részben bemutatok olyan civil szervezeteket, amelyek ma nagyon fontos szerepet töltenek be a fogyatékosügyben.

A civil szervezetek jogi szabályozása szempontjából a „Polgári Törvénykönyvről” szóló 1959. évi IV. törvény, az „egyesülési jogról” szóló 1989. évi II. törvény, és a „közhasznú szervezetekről” szóló 1997. évi CLVI. törvény számít fontosnak.

A közhasznú szervezetekről szóló törvény közhasznú tevékenységek közé sorolja: az egészségügyi rehabilitációs tevékenységet, a hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlősítését, a rehabilitációs foglalkoztatást, a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű rétegek képzésének, foglalkoztatásának elősegítését és a kapcsolódó szolgáltatásokat, a nevelést és oktatást, a képességfejlesztést, az ismeretterjesztést, valamint a kulturális tevékenységeket.

Mivel a civil szervezetek társadalmi igények kielégítésére szerveződnek, ezért tevékenységükben fontos szerepet tölt be „**A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról**” szóló **1998. évi XXVI. törvény**, amely bár általánosan és tág értelemben határoz a fogyatékosokat megillető jogokról, mégis jó kiindulópontját képezheti a civil szervezetek környezethez, kommunikációhoz, közlekedéshez, támogató szolgálathoz, egészségügyhöz, oktatáshoz, képzéshez, foglalkoztatáshoz, kultúrához és sporthoz kapcsolódó feladatainak körvonalazódásához.

II. 3. 7. A közművelődés szerepe

Dolgozatom témája szempontjából kiemelkedő helyet tölt be a fogyatékos-sággal élő emberek művelődéshez, kultúrához való joga. Az **Esélyegyenlőségi törvény** hivatott ennek biztosítására, aminek 18. §-a így rendelkezik a kultúráról: „*A fogyatékos személy számára lehetővé kell tenni a művelődési,*

sport és más közösségi célú létesítmények látogatását.” Az esélyegyenlőségi törvény ezzel elintéztnek tekinti a kultúrát.

Nem jobb a helyzet az „**Országos Fogyatékosügyi Programról**” szóló **100/1999. (XII. 10.) OGY határozat** esetében sem. A kultúrával együtt szereplő sporthoz való jogok és feladatok meghatározása részletesebben történt, amit sérelmezek is. Nem azért persze, mert nem tartom fontosnak a sportot, de a kultúra, a művelődés van annyira fontos – sőt, sok ember számára fontosabb –, mint a sport. Mivel a jog nem jelöl ki irányokat, nem szab meg feladatokat sem, így csupán a közművelődési szakma lelkiismeretére tartozik, hogy teremtsen-e lehetőséget a fogyatékossgal élő emberek szabadidejének kulturált módon való kitöltésére, művelődésére?

Az országban járva-elve azt tapasztaltam, hogy a **közművelődés intézményei nem készültek fel a fogyatékossgal élők művelődési igényeinek kielégítésére**. Az egri Forrás Gyermek-Szabadidőközpont kerekesszékes gyerekeknek nem megközelíthető, de ugyanez a helyzet a Művészetek Házával és a Heves Megyei Művelődési Központtal is. Székesfehérvár közművelődési intézményei szintén ilyen problémákkal küzdenek, a falusi művelődési házak kilátástalan helyzetéről nem is beszélve. Az esélyegyenlőség alapja és a fogyatékossgal élők elemi joga, hogy bejussanak gyermekszabadidőközpontokba, ifjúsági és művelődési házakba, kulturális centrumokba, illetve minden középületbe. Sajnos nem valósul meg e téren az egyenlő esélyek elve. Napjainkban a fogyatékossgal élő kerekesszékesek főleg a bevásárlóközpontokba járnak, kikapcsolódás szempontjából pedig a multiplexek mozikínálata érhető el számukra – bár akkor is sok hajcihő árán –, mert a közművelődés intézményei általában nem akadálymentesek.

Az akadálymentesség problémáján kívül felmerül még a **fogyatékosokhoz értő pedagógusok, közművelődési szakemberek hiánya és a motiválatlansága** is. Helyenként vannak kezdeményezések, amelyek főleg személyes indíttatás eredményei, de országos szinten sajnos még alszik a közművelődés fogyatékosok ügyét érintő lelkiismerete. Ideje lenne már ébredni és aktivizálódni. **Kiváló példaként járhatnak elől és mutathatnak irányt e tevékenység megvalósítására olyan közművelődési intézmények, mint például a budapesti Marczibányi Téri Művelődési Központ**, amely a fogyatékos gyerekek életében kiemelkedően fontos dolgokat tesz meg, segítve őket az életben való minél teljesebb kibontakozásra és érvényesülésre. (A későbbiekben részletesebben is szólok a központról és az ott folyó munkáról.)

A közművelődési programok széles és értékes kínálata, az összetalálkozott emberek és az együtt eltöltött idő sokat tehetne a társadalom elfogadásában, a szemlélet pozitív változásában, és elősegíthetné az integrációt. A kulturális rehabilitáció létjogosultsága nem kérdéses, mert ez olyan terület, ahol mindenki tanulhat, kibontakozhat, fejlesztheti képességeit és készségeit,

ugyanakkor aktívan közre is működhet a fogyatékoságügy érdekében. Úgy vélem, a közművelődés olyan terület, amely alapvetően biztosíthatná az egyenlő esélyeket, és a legnagyobb eredményeket érhetné el a fogyatékosok társadalmi beilleszkedésében.

Tisztában vagyok azzal, hogy problémák vannak a szükséges anyagiak biztosításával, de a kutatásom során készített interjúkból kiderült, hogy pénzt mindig lehet keríteni, a közművelődési szakembereket tovább lehet képezni e speciális feladatok ellátására, eszközöket lehet szerezni, illetve józan paraszti ésszel az akadálymentesítés is megoldható. **Ambíció, elhivatottság, segítőkészség és kreativitás kell, és kezdődhet a munka...**

III. A fogyatékosággal élők képzésével és művelődésével kapcsolatos empirikus kutatásaim

A fogyatékoságügyet érintő fogalmak és a fogyatékosággal élő emberekre vonatkozó jogszabályok áttekintése után empirikus kutatásba kezdtem. Érdekelt, hogy a gyakorlatban milyen mértékben valósulnak meg a törvény által deklarált jogok, milyen tartalommal tudják megtölteni a fogyatékosok életét. Az empirikus kutatás során követtem az eddigi logikai sorrendet, sorra vettem a számomra kiemelkedően fontos esélyegyenlősítési területeket, megfogalmaztam és papírra vettem tapasztalataimat.

III. 1. Esélyegyenlőség megvalósulása a közoktatásban

A fogyatékosággal született, vagy később azzá vált gyerekek esetében a rehabilitációnak minél előbb, már a nevelés, oktatás során el kell kezdődnie. Nagyon fontos, hogy ne csak az orvosi-egészségügyi problémákról essék szó a rehabilitáció kapcsán, hanem a gyerekek iskolázottsága is nagy súllyal szerepeljen a rehabilitációs folyamatban. Csak így valósulhat meg a szocializáció, amely egyenlő esélyekhez juttatja a gyermeket és megalapozza egész életét. Ha már gyerekkorában elfogadja állapotát, kortársaival elfogadtatja „másságát”, akkor könnyebben és nagyobb eséllyel indulhat az integrációban.

Véleményem szerint az integrált nevelés és közoktatás elengedhetetlen a modern társadalomban. Nem szabad senkit kortársaitól elkülönítve nevelni és oktatni, mert ezzel a fogyatékosággal élő gyereket nagymértékben a személyiségfejlődésükben károsítjuk, ép társaikat pedig megfosztjuk egy olyan tanulási területtől, ami minden bizonnyal hasznukra válna az életben. Kölcsönös tanulási lehetőségek tárháza található meg az integrált közoktatásban, bár a gyakorlat nem ennek megfelelően zajlik. Számtalan problémával küzd a magyar közoktatás, ide tartozik az integrált, illetve a fogyatékosággal élők oktatása is.

Az 1990. évi népszámlálás adatai árulkodnak a fogyatékossgal élő személyek oktatásának, képzésének alapvető hiányosságairól és alátámasztják mindezek reformjának szükségességét, hiszen az esélyegyenlőségük megteremtésének alapját az iskolázottság és a megfelelő képzettség jelenti.

Az oktatásban azonban sokféle probléma jelentkezik. A súlyosan halmozottan fogyatékos gyermekek fejlesztő felkészítését a törvény előírja, ám **hiányoznak az ellátást biztosító intézmények**, különösen a szociális területhez tartozó fogyatékos személyek nappali intézményei. A jogszabályban meghatározott fejlesztésre fordítható óraszám kevés, ami a gyógypedagógiai tanárok létszámára szintén igaz. **A jelenleginél sokkal több integrált formában működő óvodára, iskolára lenne szükség**, és pótolni kellene az olyan tankönyveket, amelyekben fogyatékossgal élő gyermekek is szerepelnek. Jelentős gondot okoz, hogy a szülőknek törvény által biztosított **joga van a szabad iskolaválasztásra, de nem állnak rendelkezésre a legtöbb iskolában a szükséges gyógypedagógiai, valamint az egyenlő hozzáférés feltételei** (pl.: akadálymentes fizikai környezet, kommunikációt és információcserét lehetővé tevő eszközök), így e jogukkal a fogyatékos gyerekek szülei gyakran nem élhetnek. Számtalanszor tapasztalható még a speciális ismeretek hiánya mind a pedagógusok, mind a szülők részéről.⁶

Miután az óvoda és az általános iskola letette a megfelelő alapokat, a fogyatékos diákoknak szintén dönteniük kell: hogyan tovább? **A pályaválasztásban a fogyatékossgal élők sokkal nehezebben lelnek jó megoldást.** Az esélyegyenlőség szempontjából fontos és **az integráció alapját jelentő oktatást fel kell készíteni a fogyatékosok állapotából adódó speciális egyéni igények kielégítésére.** Így teremtné meg az igazi szabad iskolaválasztás, illetve az esélyegyenlőség. **A közép- és felsőoktatási intézmények többségére szintén az érzékszervi sérültek és mozgáskorlátozottak integrációja jellemző.** Arányaiban a mozgáskorlátozottak kisebb számban vannak jelen, mert az őket befogadó intézményeknek költséges átalakításokat kellene végezniük, míg az érzékszervi sérült fiataloknak egy-egy eszközzel, illetve bizonyos mértékű személyi segítséggel könnyebbé tehető és megoldható az integrációja.

III. 2. Szakképzés és a...

Ha a fogyatékossgal élő fiatal közép- és felsőfokú oktatási intézményben nem tanul tovább, akkor speciális szakiskolában nyílik lehetősége álla-

⁶ Kutatásom során sajnos nem jutottam el alapfokú nevelési, oktatási intézményekbe, így a nemzeti jelentés (Magyarország 2002. p. 17–20.) alapján készítettem el a fejezetet. Ezt a hiányosságot a későbbikben pótolni fogom, mert úgy vélem, a probléma megoldását az alapkónál kell kezdeni, hogy hatékony és sikeres lehessen.

potának és érdeklődésének megfelelő szakmát elsajátítani. Az esélyegyenlősítés, a foglalkoztatás és az integráció elősegítése érdekében a Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítvány 1995-ben indította el a fogyatékos fiatalok rehabilitációs szakképzési programját, az EgyMásért Rehabilitációs és Szakképző Programot. Ennek célja, hogy a hátrányos helyzetű fogyatékos fiatal a komplex szakképzés folyamatában olyan készségfejlesztést kapjon – korlátozott képességeinek, adottságainak figyelembevételével és egészségügyi ellenőrzés mellett –, amellyel később a munkaerőpiac feltételeinek megfelel, tartósan megállja helyét a munka világában, valamint képessé válik az önellátásra. A szakképző program további célja azon szakmák kiemelése, amelyeket a fogyatékos fiatalok képesek elsajátítani, elvégezni, így biztonságos anyagi jövőt teremthetnek maguknak és családjuknak. A szakképzési programokhoz tananyagok, tankönyvek, oktatási segédletek (pl. bemutató filmek) is kidolgozásra kerültek.

1997-ben jött létre a fogyatékos gyermekek szakképzésében újszerű megközelítést hozó, a **Nemzeti Gyermek és Ifjúsági Közalapítvány** fenntartásában működő Szakképző, Speciális Szakképző Iskola és Kollégium. Jelenleg három – Nyíregyháza Központi Intézmény (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye), Balassagyarmat-Nyírjes Tagintézmény (Nógrád Megye), Bakonyszentkirály Tagintézmény (Veszprém megye) – intézményben működik a fogyatékos fiatalok képzése. 15 szakma (számítógép-kezelő, számítástechnikai szoftverüzemeltető, számítástechnikai programozó, gépíró és szövegszerkesztő, optikaüveg-csiszoló, börtárgykészítő, szíjgyártó-nyerges, kerti munkás, szakács, háztartásigép-szerelő, háztartási elektronikai műszerész, állatgondozó, mezőgazdasági munkás, gyorsétkeztetési eladó, cipőjavító) oktatására van engedélyük. Az intézmény újdonságát jelenti, hogy **tevékenysége három pillére épül: elősegíti a szakképzést, a komplex rehabilitációt és a foglalkoztatást (munkába állítást)**. Ennek az intézményi modellnek szükséges az egész országra való kiterjesztése, mert kollégiumi elhelyezéssel biztosítanak szakképzést olyan fogyatékos fiataloknak, akik nyolc osztály elvégzését követően nem tudtak lakóhelyükön szakképzettséget szerezni. A szakképzettség megszerzése növeli munkaerő-piaci esélyeiket, ezáltal megteremtődnek az önálló életkezdés feltételei, és a társadalmi aktivitásuk kibontakozása könnyebbé válik.⁷

III. 2. 1. Addetur Alapítványi Iskola

Az ADDETUR Alapítvány az egyetlen Magyarországon, amely középiskolát tart fenn egészségkárosodott, különösen mozgássérült fiataloknak, akik állapotuk miatt csak akadálymentes környezetben és védett körülmények

⁷ Vö. nemzeti jelentés Magyarország 2002. p. 17–20.

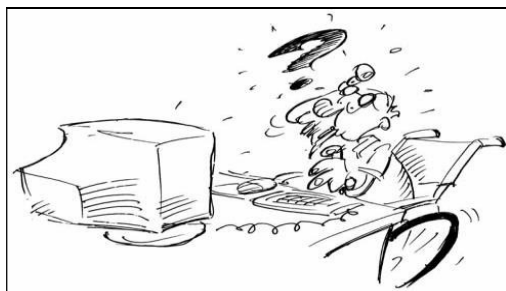
között képezhetők. A Marczibányi téri Mozgássérültek Állami Intézete ad otthont az iskolának, amely szintén a szakképzés, a komplex rehabilitáció és a foglalkoztatás (munkába állítás) hármasszögére épül. Jelentőségét az adja, hogy szakmunkásképző és gimnáziumi osztályai egyaránt vannak, illetve megtalálható a munkaerő-piaci felnőttképzés kínálatában. A hospitálások során megtudtam, hogy 1991-től olyan szakmákban indítottak tanfolyamokat súlyosan fogyatékosok számára, amelyek könnyen elsajátíthatók, illetve elvégezhetők. A fiatalok az itt megtanult szakmákat hazakerülve végezhetik bedolgozói, vállalkozói, ill. távmunka keretében.

Az **intellektuális szakmák** közül főleg a számítástechnikai képzésekre és az angol nyelvi képzésekre alapoznak. A **manuális szakmáknál** a szőnyegszövők és -javítók, nőruha-készítők, parókakészítők, cipőjavítók és bőrdíszművesek képzése került előtérbe. Az intézményben szervezett szakmai képzések szervesen illeszkednek azon célvállalatok tevékenységéhez, amelyek fogyatékosok foglalkoztatását végzik. Érettségizetteknek szerveznek szoftverüzemeltetői tanfolyamot, és mindezek mellett indulnak **gimnáziumi** képzések, ahol ép és mozgássérült gyerekek egyaránt tanulnak.

Az alapítványi forma létrehozását indokolta, hogy a Marczibányi téri Mozgássérültek Állami Intézetének vezetősége akadálymentes és védett körülményeket biztosító iskolát akart létrehozni, ám az intézmény jellegéből adódóan erre nem nyílt lehetőség. Emiatt hozták létre az alapítványt, s így már az intézet oktató és képző feladatokat is elláthat. Céljukat megvalósították, sok hátrányos helyzetben lévő gyerek számára biztosítják – kollégiumi szolgáltatással kiegészülve – a továbbtanulás lehetőségét. Az épület teljesen akadálymentes. **Fontos az integráció szempontjából, hogy ép és sérült gyerekek együttes képzésével segítik elő a fogyatékosokkal élők szocializálódását, a környezetük elfogadását és szemléletbeli javulását.** Az iskola jelentősége szemmel látható az integrációs folyamatban, mert a közösen töltött idő alatt az ép és sérült gyerekek megismerik, megszokják és elfogadják egymást, barátságok alakulnak ki közöttük. A másság egy idő után már semmiféle problémát nem okoz az épek számára, megtanulnak segíteni, együtt élni a fogyatékosokkal. Az iskola eredményességét mutatja, hogy a tanítás utáni szabadidejüket nagyon gyakran együtt töltik, moziba mennek, bóklásznak a bevásárlóközpontokban és csavarognak a főváros utcáin.

Az integráció szempontjából jól működik az iskola, de meg kell említeni azt a tényt is, hogy a tanítás nivója sajnos nem áll magas fokon. Ez annak következménye, hogy az iskola olyan mozgássérült gyerekek oktatását is vállalja, akik nemcsak testileg, de szellemileg is akadályoztatva vannak. Ezzel minden fogyatékossgal élő fiatal számára esélyegyenlőséget biztosítanak a tanulásban, ami egyben azt jelenti, hogy vállalniuk kell az oktatás színvonalának csökkenését. Az ép gyerekek, akik az iskolát látogatják, nem

dicsekedhetnek kiemelkedő tanulmányi eredményekkel, ők éppen a könnyebb tanulás és a kisebb követelmények miatt választják az iskolát. Ördögi kör, amiből lehetetlen kilépni. Dolgozatomban az integráción van nagyobb hangsúly – és nem a tanulás színvonalán –, így azt mondhatom, hogy az iskola sikeresnek bizonyul az integrált oktatás és a szakképzés megvalósulásában. Bizonyos, hogy az a fiatal, aki itt folytatta tanulmányait, képes lesz az életben elfogadni a fogyatékossgal élőket, nem viselkedik sértően, és főleg segíti őket, amiben kell. Így járul hozzá az iskola a fogyatékosok integrációjához.

III. 2. 2. Neumann János Számítástechnikai Szakközépiskola⁸

A különböző fogyatékossgal küzdők **integrált módon történő szakképzése országos szinten nagy gondot jelent**. Ennek szöges ellentéte a zuglói Neumann Szakközépiskola, ahol a képzés integrált rendszere példaértékűnek számít. Látássérült, hallássérült és mozgássérült fiatalok járnak ebbe az iskolába az egészséges gyerekekkel együtt. A modern kor követelményeinek felelhetnek így azzal, hogy számítástechnikai és informatikai ismereteket sajátítanak el.

1990-ben vette kezdetét az iskolában az integrált oktatás, amikor tehetséges vak fiatalokat vettek fel. Ez volt a kezdet a Neumannban, és ettől kezdve egyre több fogyatékos diákjuk van, akik a többiekkel együtt leérettségiznek, szakmát tanulnak (pl. számítógép-kezelő). Tanulás szempontjából a vakoknak van a legnehezebb dolguk, mert nem tudják használni a látóknak készült könyveket, illetve segédeszköz (laptop) nélkül nem tudnak jegyzetelni sem.

A legfontosabb eredménye az iskolának a **fogyatékos gyerekek integrációjának elősegítése. Hasznos, ha egy iskola közösségében „más” diákok is vannak**. Megismerik, elfogadják őket az ép társaik, megtanulnak igény szerint segíteni nekik. Úgy sajátítják el a másság iránti toleranciát, hogy konkrétan nem is esik szó róla.

⁸ Vö. „Minimális kedvezmény, maximális segítség” Új Pedagógiai Szemle, 2002. július

Ebben az iskolában történt meg, hogy egy egész osztály átszervezte két-napos kirándulását, mert egyik osztálytársuk vallási okok miatt nem tudott volna velük menni. Harminc gyerek alkalmazkodott egyhez, más időpontot választottak. Sok iskolában valószínűleg egyszerűen otthon maradt volna ez az egy. **Az elfogadást, a megértést és az alkalmazkodást, amit a gyerekek tanúsítottak, az iskola a fogyatékos diákjainak köszönheti. Ezt jelenti az integráció.**

III. 2. ...és a felnőttoktatás

A megváltozott munkaképességűek, azaz a fogyatékosná vált emberek képzése fontos az esélyegyenlősítés folyamatában. Találkoztam olyan emberekkel, akik nem vallották magukat megváltozott munkaképességűnek, mert eleve fogyatékossgal születtek, vagy még a munkába állás előtt váltak fogyatékosná. Számukra a tanulás és a szakképzés jelentette a fogyatékossg és a munkanélküliség csapdájából való kilábalást, képezniük kellett magukat, hogy pénzt kereshessenek, fenn tudják tartani magukat és családjukat. A baleset vagy betegség következtében keletkezett fogyatékossg elemi változásokat eredményez a sérültek életében, többek között a munkavégzés terén. Az orvosi rehabilitáció után, amikor az egyén egészségügyi állapota már megengedi, sor kerülhet a foglalkoztatási rehabilitációra. Mivel a megváltozott munkaképességű emberek gyakran nem képesek munkahelyük átalakítása nélkül korábbi munkájukat ellátni, ezért új munkahely, vagy új szakma elsajátítására kényszerülnek.

Ebben segíti őket a Munkaügyi Minisztérium, amely **1993-ban cselekvési programot** adott ki a megváltozott munkaképességű munkavállalók munkaerőpiacra történő bejutásának megvalósításához. E program feladatai közé tartozott a **nyilvántartási rendszer kialakítása, a képzési, átképzési lehetőségek bővítése és felmérések készítése**. A cselekvési rendszer olyan **dotációs rendszer** kialakítását javasolta, amelyben az állam növekvő szerepvállalása találkozott a munkaadók és munkavállalók, valamint az önkormányzatok érdekeltségével. Az **Országos Munkaügyi Központ** feladata lett olyan speciális tanácsadó szolgálat működésének kidolgozása, amely e réteg elhelyezkedésének esélyeit javítja.

Az **Országos Szakképzési Tanács** támogatásával a **Munkaerő-piaci Alap Szakképzési Alaprészből** az elmúlt években több mint százmillió forint került felhasználásra egyrészt a fogyatékos fiatalok szakképzésével foglalkozó intézmények eszközfejlesztésére, valamint ezzel párhuzamosan az államilag elismert szakképesítések programjainak fejlesztésére.

A felnőtt fogyatékos személyek esetében át- és továbbképzésre a felnőttoktatási törvény biztosít lehetőséget. A törvény létrehozta testületeit (pl. **Országos Felnőttképzési Tanács, Nemzeti Felnőttképzési Intézet, Fel-**

nőttképzési Akkreditáló Testület), valamint lehetővé tette a felnőttképzés területén szakmai programok akkreditációját. A munka ebben az évben kezdődött.⁹

Az egyik legjelentősebb változás az **1985**-ben megrendezett **párizsi IV. Felnőttoktatási Világkonferencia** óta a magyar felnőttoktatásban, hogy a rendszerváltást követően a kormány létrehozta a munkaerő-piaci ügyintézésre és képzésre – tehát a munkanélküliekkel való foglalkozásra – a **Munkaügyi Szervezetet**. Ennek alszervezetei a **Megyei Munkaügyi Központok**, ill. a **Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központok hálózata** (9 képző központ működik ma Magyarországon). Mindezek létrehozására a Világbank hiteltámogatásával kerülhetett sor. A központok egész országra kiterjedően – magas színvonalú tanfolyamok által – biztosítják a munkanélküliek át- és kiképzését, a munkaerő-piaci képzést. Ilyen tanfolyamok az első szakképzettséget adó, új szakmára átképző, meglévő szaktudást korszerűsítő, azt a számítástechnikával és idegen nyelvvel kiegészítő, a munkát kereső fiataloknak pályaaorientáló és az alacsonyabb képzettségűeket felzárkóztató képzés.

III. 2. 3. Székesfehérvári Regionális Munkaerő-fejlesztő és Képző Központ

Rehabilitációs Modellközpont

Székesfehérvártól alig 15 km-re lakom, így nem volt kérdéses számomra, hol kell keresgélni a fogyatékkal élő szakképzése után. Fejér megyében és országosan egyaránt ismert központba mentem, ahol **Petróczy Ferenc, a Rehabilitációs Modellközpont vezetője** fogadott. Tőle tudtam meg, hogy **1996**-ban adaptálta a központ a **német rehabilitációs képzési programot**, amelynek alapvető feladata a **felnőttképzés**, ezen belül a **megváltozott munkaképességű emberek oktatása. Szegregációs képzés** keretében valósítanak meg szakmai képzést, amit igénybe vehetnek mindazok, akik testi, érzékszervi fogyatékkal, allergiás, illetve keringési megbetegedésben szenvednek, enyhe értelmi fogyatékkal rendelkeznek, vagy rokkantnyugdíjasok, akik bizonyos feltételek mellett munkát vállalhatnak.

A szakmai rehabilitáció során a központ oktatóinak célja a megváltozott munkaképességűeket újra alkalmassá tenni olyan szakma elsajátítására, gyakorlására, ami lehetővé teszi a nyílt munkaerőpiacon való elhelyezkedést. A sérülés jellege szerint differenciált képzési igényeket kell kielégíteniük, illetve a megmaradt képességekre építve a munkaképesség fejlesztését kell megvalósítaniuk.

⁹ Vö. nemzeti jelentés Magyarország 2002. p. 19–20.

A képző központ munkatársainak lehetőségük volt az elmúlt években külföldi (osztrák és német) rehabilitációs rendszert tanulmányozni. Az így szerzett tapasztalatokat megosztják a többi képző központtal, mert céljuk, hogy a megváltozott munkaképességűek képzése, átképzése a lakóhelyükhöz legközelebbi képző központban valósulhasson meg a jövőben.

A Modellközpont **rehabilitációs tevékenységeinek** körébe tartozik:

- Orvosi, pszicho-szociális szolgáltatás;
- A speciális pályairányítás és tanácsadás;
- A pályaaorientációs és munkakipróbáló vizsgálatok elvégzése;
- A szakmai képzés; az egészségesekkel együtt képezhető megváltozott munkaképességűek képzése;
- Az egészségesekkel együtt nem képezhető egészségileg károsodottak képzése, akik szakmai rehabilitációval alkalmassá tehetők a munkaerőpiacon történő elhelyezkedésre;
- Az elhelyezkedési tanácsadás és az utógondozás. Mindezekon kívül a modellközpont segíti a képző központ hálózatok szakmai rehabilitációs tevékenységeit,
- A megyei munkaügyi központok mellett működő rehabilitációs munkacsoportok munkájában való részvétel.

A megváltozott munkaképességűek szakmai képzése, továbbképzése, ezek hatékonysága attól függ, milyen előzetes tudással, felkészültséggel, tapasztalattal rendelkeznek. Az **előkészítő program** célja a választott szakirányhoz szükséges készségek fejlesztése, az általános műveltség növelése, a sikeres tanfolyami részvétel segítése és hozzájárulás a munkába állás nehézségeinek leküzdéséhez. **Fontos a felzárkóztatás, a speciális foglalkozás a hátrányok csökkentésében, s a felzárkóztató program által könnyebb a tanfolyam elvégzése, sőt a munkavállalás is.** Nagy szükség van erre, mert a rehabilitációra jelentkezők nagy részének nehézséget okoz az írás, olvasás, számolás, nem érik el az átlagos műveltségi szintet, nehézkes a társadalomban való eligazodásuk, alacsony az érdekérvényesítő képességük, rossz a kommunikációs készségük.

A képzési szakirány meghatározásánál **figyelembe veszik a megmaradt képességeket és ezek fejleszthetőségét.** A megfelelő szakma kiválasztásának alapja a teljesítménylesztekben elért eredmény, a foglalkozás-egészségügyi alkalmasság és az óhajtott szakma iránti elhivatottság. Az írás-, olvasás-, számolás- és kifejezőkészség szintjének meghatározása mellett fontos a figyelemkoncentráció, a monotóniatűrő és a tanulási hatékonyság feltérképezése is. Mindezek után az adott szakma speciális képességigényeinek vizsgálata következik, amelyet munkapróbák során térképeznek fel.

Az európai üzleti asszisztens és a számítástechnikai szoftverüzemeltető tanfolyamoknál a „bemeneti szint” feltétele az érettségi. Általános iskolai

előképzettséggel lehet jelentkezni a nyelvi képzéssel kiegészített számítógép-kezelő, a weboldalszerkesztő és a CALL-központkezelő képzésekre.

A megváltozott munkaképességű embereknek a fentiekén kívül lehetőségük van arra, hogy a **képző központ más szakmai képzéseiben is részt vegyenek. A követelmények minden tanfolyamon azonosak az ép hallgatókkal**, különbség az egyéni bánásmódban van. A tanulók képzését a legmodernebb technikai eszközökön túl, az európai üzleti asszisztens szakon ún. „gyakorlócég” teszi teljessé, amelyben élethű körülményeket teremtve sajátíthatják el majdani munkájuk alapjait. A képzés után **segítenek az elhelyezkedésben** is. A megváltozott munkaképességűek általában részmunkaidőben vállalnak munkát, van, aki a központ segítségével vállalkozást alapít.

A modellközpont által nyújtott képzések fontos szerepet töltenek be az integrációban, mert a munkaerőpiac igényeinek megfelelő tanfolyamokkal **versenyképes munkavállalókat képeznek**, akik eredményes keresőtevékenységükkel egyrészt magukon segítenek, másrészt a **társadalom szemléletén változtatnak**. Megmutatják, hogy ők is képesek dolgozni, ők sem haszontalan naplopók, hanem ugyanolyan fontos tagjai a magyar társadalomnak, mint az épek. A munkavállalás és a közösségbe való „visszatalálás” hasznosságát nagyon fontos hangsúlyoznunk, ami természetesen csak képzés, tanulás által válik lehetségessé. Az embernek egész életében tanulnia kell és érdemes, ez a fogytékossággal élőkre mindennél jobban igaz.

A szakképzés és a felnőttoktatás feltérképezése során törekedtem arra, hogy olyan intézményeket keressek fel, ahol integrált képzés folyik. Nehéz dolog volt, mert Magyarországon ma még korántsem mondható általánosnak az integrált képzés. Azt kell mondanom, hogy a fenti példák kuriózumnak számítanak, olyan képzési helyeknek, amelyek általános elterjesztése elengedhetetlen lenne. Minden fogytékossággal élő számára a **lakóhelyéhez legközelebb kellene speciális igényeinek megfelelő, korszerű és eredményes képzést biztosítani, hogy megvalósultnak lehessen tekinteni a képzésben való esélyegyenlőséget**.

Mindenkinek fontos a munka...

III. 3. Foglalkoztatás és az esélyek egyenlősége

A szakképzés és a sikeres vizsga után indul a munkahelyvadászat, már akinek a képzés során nem ajánlanak fel munkahelyet. A sérült emberek számára **védett munkahelyek** léteznek, és az állam a **dotációs rendszer** által igyekszik a munkaadókat a megváltozott munkaképességű dolgozók alkalmazására ösztönözni. **Az oktatás, képzés utáni lényeges pont a foglalkoztatási rehabilitáció.** Ez azt jelenti, hogy adott munkahelyen gazdasági hasznot hozó tevékenységet végeznek, azaz pénzt keresnek a megváltozott munkaképességű személyek. A munkához való viszony alapja a motiváció és a megmaradt, vagy megszerzett képesség. A megváltozott munkaképességűeket sújtja a munka- és keresőképességük elvesztése, valamint státusuknak és presztízsüknek elvesztése, illetve gyakran a függő helyzetbe kerülés.

III. 3. 1. Agria Humán Szolgáltató Kft.

Az Eger város önkormányzata által **1993-ban** alapított kft. alapvető célja, hogy **rehabilitációs munkahelyek teremtésével elősegítse a megváltozott**

munkaképességű emberek visszatérését a munka világába, megadva ezzel számukra hasznos és termékeny életvitel lehetőségét. Főbb **tevékenységi területei** közé tartozik a textil és konfekcióvarrás; szőnyegszövés; papír- és nyomdaipari tevékenység; alkatrész-, részegységszerelés; dísz- és ajándéktárgy-készítés; kereskedelem; számítógépes távmunka; lakossági szolgáltatás; építő, karbantartó munkák. Jelentős a szolgáltatásaik kínálata: esernyőt, ruhát és cipőt javítanak, kárpitoznak, lakáskarbantartást végeznek, takarítanak és patyolat-fellevőhelyként is működnek. A Heves megye székhelyén lévő kft. azáltal tölt be fontos szerepet, mert a fogyatékossgal élőknek munkalehetőséget, ezáltal jobb megélhetési körülményeket biztosít.

III. 3. 2. Start Rehabilitációs Vállalat és Intézményei

A kutatásom során került kezembe a Mozgáskorlátozottak Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Egyesülete által **1988**-ban, Nyíregyházán létrehozott Start Rehabilitációs Vállalat és Intézményeinek színvonalas prospektusa. Lehetőségem sajnos nem volt, hogy személyesen is megismerkedhessek a Vállalattal, de remélem, erre még a jövőben alkalmam nyílik, mert szeretném minél részletesebben feltérképezni a fogyatékosok számára adódó képzési és munkavállalási lehetőségeket. A Start azzal a céllal jött létre, hogy értelmet és lehetőséget adjon a csökkent munkaképességű emberek életének. A vállalat már több mint 2000 embert foglalkoztat, akiknek több mint **80%-a megváltozott munkaképességű. Saját szakiskolát és regionális rehabilitációs és képzési központot működtet, ahol 10 szakmát oktatnak**, és a különböző szakmák elsajátítása után **munkalehetőséget is biztosítanak** a végzős tanulók számára. Rehabilitációs centrumuk által a foglalkoztatási rehabilitációval párhuzamosan a **szociális-mentális rehabilitációt** valósítják meg, elősegítik a lakók foglalkoztatását és felkészítését az önálló életvitelre. Fogyatékossgal élők számára szőnyegszövést, parkgondozást, számítógépes távmunkát és portaügyeletet biztosítanak.

A képzés szempontjából **fontos a speciális szakiskolájuk és szakmunkásképző iskolájuk**. A vállalat által 1992-ben alapított szakiskola és szakmunkásképző olyan tanköteles, egészségileg károsodott fiatalok kezébe ad szakmát, akiknek erre máshol nincs lehetőségük. Mivel a diákok betegségeikből adódóan nehezen közlekednek, illetve az ország távolabbi pontjairól jönnek, kollégiumot építettek számukra. Jelenleg a következő szakmákat sajátíthatják el: papírfeldolgozó, könyvkötő, nyomdai gépmester, cipész, szakács, cukrász és pék lehet a tanuló. A végzeteknek mindegy 70%-a él a Start által felajánlott munkalehetőségekkel.

III. 4. Fogytékossággal élők intézetei

Az esélyegyenlőséghez alapvetően hozzátartozik, hogy a súlyosan fogyatékos, önmagukat ellátni képtelen embereknek milyen lehetőségeik adódnak, hogy emberhez méltó életet élhessenek, emberhez méltó lakhatási körülmények között. Két különböző intézetet ismertem meg alaposabban, ahol bentlakásra is van lehetőség, és olyan komplex feladatokat (pl.: lakhatás, étkeztetés, egészségügyi, mentálhigiénés ellátás, képzési, foglalkoztatási, szabadidős lehetőségek biztosítása stb.) kell még ellátniuk, amely komoly és rendkívül összehangolt munkát igényel.

III. 4. 1. Marczibányi téri Mozgássérültek Állami Intézete

A Mozgássérültek Állami Intézetéről már esett szó az intézetben működő Addetur Alapítványi Iskola kapcsán, de az intézetek bemutatása alkalmával újra előveszem a tarsolyomból, mert a hospitálások és az interjúk készítése során sikerült alaposan megismernem az intézetet, a lakókat és a dolgozókat is. Az intézet oktatás és a szakképzés melletti másik nagy profilja, hogy a **diákok számára kollégiumot biztosít** a képzés idejére, valamint az **önálló életre nem képes, de önrendelkező módon élő idősebb emberek lakhatását** próbálja lehetőség szerint biztosítani. Ők sérültségük súlyossága miatt nem tudnának személyes segítség nélkül az intézet falain kívül élni. A Marczi – ahogyan mindenki hívja – **komplex funkciót** lát el; **szociális** (pályaalkalmassági, mentálhigiénia, utógondozás és foglalkozásszervezés), **rehabilitációs** (mozgásterápia, nevelők feladatai, sport) és **ápolás-gondozási** feladatai (egészségügyi szolgálat és szociálpedagógiai tevékenységek) egyaránt vannak. Profiljába tartozik a **beutaltak ellátása, gondozása, életvitelükhöz segítségnyújtás, továbbá oktatásuk, szakmai képzésük és foglalkoztatásuk elősegítése**. Mindezek a folyamatok a komplex rehabilitáció megvalósítása irányába mutatnak.

Az intézet igazgatója **Kogon Mihály**, aki az Országos Fogyatékosügyi Tanács titkára, valamint a fogyatékosággal élő emberek képzési és foglalkoztatási rehabilitációjának szakértője, **jelentős változtatásokat hajtott végre az intézet struktúrájában**: külön választotta a jogi, a képzési, a foglalkoztatási, művelődési területeket és mindegyik élére vezetőket nevezett ki. Ez a területi specializáció még újdonság a Marczi életében, nem is halad a tervezett ütemben és módon a munka, de látszik, hogy már valami kezdetét vette. Természetesen sosem függetlenednek e területek teljes mértékben egymástól, de a hatékony munkának valóban feltétele, hogy egy ember csak egy területen vesse be magát teljes energiával.

Az intézetben találkoztam **Deák Tündével**, aki a **képzéssel, foglalkoztatással** foglalkozik. Elbeszélgetve rádöbbenem, mennyire sokrétű és szerte-

ágazó a munkája. Foglalkozik a fogyatékossgal élők képzésével és foglalkoztatásával. Felkutatja, meggyőzi, és fenntartja a kapcsolatot a fogyatékosokat alkalmazó munkaadó cégekkel, közvetíti a rehabilitált munkaerőt, segít a foglalkoztatással kapcsolatos problémáik megoldásában. Nem könnyű – de igen szükséges – szerepet vállal a Marcsi életében. Naprakésznek kell lennie, otthonosan kell mozognia a jogi környezetben ahhoz, hogy eredményes és hatékony munkát végezhesen.

Szintén érdekes volt számomra **Szabó Tünde** munkája, aki a Marcsi **szabadidő referense**. Tünde feladata a bentlakók és az alapítványi iskolába járó fiatalok számára a programszervezés. Elmondása szerint ez egyáltalán nem könnyű feladat, mert az épekhez hasonlóan a sérülteknek is nagyon különböző az érdeklődési körük. Munkája kezdetén egy felmérést készített, mely során 130 kérdőívet töltöttek ki az intézet lakói. Arra kellett választ adniuk, mi érdekli őket, milyen kulturális és rekreációs igényeik, elvárásaik vannak. A kérdőív legjelentősebb tapasztalata, hogy a legtöbben **nem tudtak olyan javaslatot tenni, amivel színesebbé, értékesebbé lehetne tenni az intézeti életet**. Ritkán mennek színházba, moziba, koncertre. A kirándulásokat és az országot megismerő utazásokat nagyon szeretik. Az intézetben kis létszámmal működnek **sportcsapatok** (kislabdával gurítók és a street-hokisok) és a **művészeti csoportok** (zene-, fotó-, alkotókör) is. 2002. november végén indult főzőtanfolyamuk, ahol az önálló életre felkészítés jegyében sütni-főzni tanítják a lelkesen kóstoló ifjakat.

A hospitálások során azt a következtetést vontam le, hogy a sikeres rehabilitáció bizony nem valósulhat meg a fogyatékosok motivációja, belső készítése és kitartása nélkül.

III. 4. 2. Viktória Rehabilitációs Központ

A Viktória Rehabilitációs Központba véletlenül tévedtem be még 2002. januárjában. Az **1996** óta működő székesfehérvári Viktória Központ fogyatékosok (mozgássérültek) nappali intézményeként működik. A kb. 1700 négyzetméteres európai színvonalú intézmény teljes egészében **civil kezdeményezésre jött létre**, az érintettek, azaz mozgássérültek szervezésével, irányításával, tevékeny részvételével. Az intézmény létrejöttének körülményeit, méretét, jellegét és szakmai programját tekintve ma még egyedülálló Magyarországon.

Vannak egészségügyi, szociális, oktatási és kulturális, illetve érdekvédelmi, érdekképviseleti szolgáltatásaik, de kiemelt szerepe van a foglalkoztatásnak, a munkára való felkészítésnek, illetve a mozgássérültek munkába állításának. A munkára képző funkció jelentős részét átvette a rehabilitációs modellközpont.

Foglalkoztatási tevékenysége azonban megmaradt a Viktóriának, a körülöttük lévő **gazdasági környezet elfogadta** őket, mozgássérültek által végezhető munkákat adnak, amit a központban végeznek el. A számítógépterm munkatársai külső megrendelésre különböző nyomdai munkákat végeznek. Pillanatnyilag 51 alkalmazotti státusú munkatársuk van. Ebből 17-en dolgoznak az **egészségügyi, szociális területen és a működtetésben**, közülük 5-en felsőfokú végzettségűek. A központ **dolgozóinak 90%-a csökkent munkaképességű**. A most épült **átmeneti, illetve tartós bentlakást biztosító otthonnál még 17 főnek, ebből 12 mozgássérültnek** teremtettek munkahelyet.

A Viktória **kulturális tevékenysége** sajnos nem áll a helyzet magaslatán. Ennek oka, hogy a vezetés nem veszi a kellő mértékben figyelembe az emberek eltérő kulturális igényeit. Indult ugyan a Viktóriában **szövőtanfolyam, kerámia-agyagozó kör**, tartottak **háztartási, számítógép-kezelői és nyelvtanfolyamot** is, de ezek nem tartottak huzamosabb ideig. **Rendeztek szöttekiállítást, szerb ételkóstolót, üvegfestés- és divatbemutatót, grafikai, montázkollázs- és fotókiállítást.** Horváth Klára, a Viktória igazgatónője szeretné *rendszeressé tenni a kulturális programokat, mivel úgy véli, a bemutatókkal „házhoz jön a kultúra”, és az alkotók, művészek sok nem mozgássérült embert is képesek becsalogatni a központba. Így rásegíthetnek kicsit az integrációra, könnyíthetik környezetük elfogadását. Ennek érdekében rendszeresen rendeznek kiállításokat és konferenciákat, valamint részt vesznek a koronázó város közéletében is.* Mindez szép és jó, de alapvető, hogy a kultúrában is demokrácia legyen.

III. 5. Amit a fogyatékkal élők civil szervezetei tehetnek az esélyegyenlőség megvalósítása érdekében

Az előzőekben már szó esett arról, hogy a civil szervezeteknek komoly feladat jut a fogyatékoságügyben. **Komplex, integrációt segítő feladatokat** látnak el a sérült társadalom életében. Sokrétű munkát végeznek, összetett és bonyolult tevékenységet látnak el, azzal az alapvető céllal, hogy segítsenek. **Tevékenységi körük rendkívüli kiterjedtsége** (érdekvédelem, jogalkotásban való segítség, pénzügyi tanácsadás, támogatások biztosítása, egészségügyi problémák kezelése, képzési, foglalkoztatási stb.) **miatt napjainkban már elengedhetetlen jelenlétük a társadalom életében.** Kutatásom során nagyon fontosnak találtam a civil szervezetek tevékenységét: segítenek a fogyatékosággal élő sorstársaik érdekérvényesítésében, mindenféle problémáinak megoldásában, jelenlétükkel és **kulturális, közművelődési tevékenységükkel (előadásokat, konferenciákat, ismeretterjesztő programokat, tanulmányi utakat stb. szerveznek)** nemcsak **tagjaik előmenetelét,** hanem a **társadalom szemléletének változását** is előmozdítják. Nagyon

eredményes, hatékony és főleg hiánypótló munkát végeznek olyan területeken, amelyek az esélyegyenlőség megvalósításában fontos szerepet töltenek be. Az egészségügy, a jog, az oktatás, a képzés, a foglalkoztatás és a közművelődés területein egyaránt kiterjedt segítő munkát végeznek, megalapozva ezzel a magyar fogyatékosügy fejlődését. Azt kell mondanom, ha nem lennének a fogyatékossgal élőkből, családtagjaikból és segítőikből szerveződött civil szervezetek, akkor az esélyegyenlőség és az integráció még csak említés szinten sem lenne jelen napjainkban. Fontosságukat és tevékenységük sokszínűségét a szervezetek közül kiemelt néhány példáján szeretném megmutatni.

III. 5. 1. United Way hálózat

Magyarországon jelenleg hét régióban működnek United Way szervezetek. Tevékenységük célja, hogy erősítsék a helyi közösségeket és hozzájáruljanak a szociális problémák kezeléséhez, valamint adományaikkal hozzásegítsék a helyi szinten működő nonprofit szervezeteket a hatékonyabb munkában. A United Way helyi szervezetei ennek érdekében helyi forrásokat mozgósítanak, rendszeres adománygyűjtő tevékenységet végeznek. Ezután a támogatásokat nyílt és átlátható módon, nyilvános pályázatok útján osztják szét azon szervezetek között, amelyek az adott évben meghatározott támogatási területen a leghatékonyabb tevékenységet végezték. Az adománygyűjtő és adományozó tevékenységen kívül szakmai tanácsadással segítik a hatékonyabb munkavégzést.

III. 5. 2 De JuRe Alapítvány (DRAH)

E kiemelten közhasznú szervezet 1995-ben alakult, és a fogyatékossgal élő emberek jogi problémáival foglalkozik. Az alapítvány fő működési területe:

- Az érdekvédelmi, jogvédő munkára való felkészülés;
- A képzések, tréningek, nemzetközi konferenciák szervezése;
- Az Önálló Élet mozgalom hazai népszerűsítése és fejlesztése;
- Jogi tanulmányok készítése;
- Médiakapcsolatok építése;
- Konszenzusépítés az eltérő érdekeltségű, rokkant-érdekvédelmi szervezetek és NGO-k között;
- valamint társadalmi attitűdformálás.

Tevékenységének sokszínűségét mutatja, hogy a felsoroltakon kívül **fórumokat, tanfolyamokat** (pl. szociális készségek fejlesztése, önismeret-növelés, személyi segítség, angol nyelv, számítógép-használat stb.) szervez, megrendezte az **első magyar kerekesszékes divatbemutatót**, „Közös a

világunk” című fotókiállítást, tanulmányutakat tesz lehetővé, elősegíti az **akadálymentes környezet** megvalósulását, és **publikációival** segíti a fogyatékos emberek megismerését.

III. 5. 3. A fogyatékossgal élő emberek adatbázis-szervezetei

A fogyatékossgal élő emberekből, családtagjaikból és segítőikből alakult civil szervezetek sokrétű funkciót látnak el a politikai és a civil szférában egyaránt. Igényeik megvalósítására **kiépítették az országos szövetségeket, amelyek az egész országra kiterjedően fogják össze és segítik a fogyatékos emberek helyi szervezeteit.** A helyi szervezetek funkcióiban főképp a sérültekkel való **személyes kapcsolattartás és a közvetlen segítség** dominál, míg az országos szervezetek állami szintű feladatokat látnak el. Célkitűzések azonban alapvetően megegyeznek. Együttműködnek más fogyatékosokat képviselő civil szervezetekkel és az állam intézményeivel.

A fogyatékossgal élők országos szövetségei: **MEOSZ, ÉFOÉSZ, MVGYSZ és a SINOSZ.** (Dolgozatom során az első kettővel kerültem kapcsolatba, így ezeket az országos szövetségeket mutatom be részletesebben.)

III. 5. 3. 1. Értelmi Fogyatékosok és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége (ÉFOÉSZ)

Az egyesület húsz éve alakult az értelmi akadályozottsággal élő személyek, családtagjaik, gyógypedagógusok és segítő szakemberek önszerveződésével. **Jelenleg 27 önálló jogi személyiségű tagszervezet, 26 helyi csoportja és 20 000 tagja van országszerte.** A szervezet az értelmi fogyatékosok és családjuk érdekeinek védelmével és jogi problémáival (gondnokság, gyámság, járadékok, állampolgári jogok stb.) foglalkozik. Valamint tanfolyamokat biztosítanak szülőknél és sérülteknek, jogi és életvezetési tanácsadást tartanak, szabadidős programokat és rendezvényeket szerveznek, és ismeretterjesztő kiadványokat készítenek.

Kiemelt feladatának tekinti az általa **képviselt célcsoport érdekeinek feltárását és érvényesítését, helyi és állami döntéshozó mechanizmusokon keresztül** (a szövetség elnöke tagja az Országos Fogyatékosügyi Tanácsnak, mely az Országos Fogyatékosügyi Program kidolgozója volt). A szövetség **szociális, oktatási, egészségügyi és kulturális szolgáltatásokat** biztosít, széles körű **információnyújtást és ügyintézkést** végez. Az általuk szervezett országos rendezvények, művészeti és sporttalálkozók, táborok, konferenciák az értelmi sérült emberek társadalmi integrációjának elősegítése jegyében zajlanak.

Nemzetközi tapasztalatokhoz a Inclusion Internationalben és European Disability Forumban betöltött tagsága révén jut hozzá. E tapasztalatok hazai alkalmazásának érdekében együttműködik alapítványokkal, segítő kezdemé-

nyezésekkel, korai fejlesztő központokkal, óvodákkal, iskolákkal, munkahelyekkel és ellátó intézményekkel.

III. 5. 3. 2. Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ)

Az 1981-ben alakult országos szövetségnek alapvető szerepe van a **mozgássérültek tájékoztatásában, aktivizálásban és szemléletük formálásában**. Több jelentős kezdeményezést tettek az elmúlt évek során, melyek változást eredményeztek a mozgássérültek és a társadalom életében.

Tevékenykednek az **esélyegyenlőség**, a megfelelő **rehabilitáció**, a **szociális biztonság** érdekében. A szövetség jellegéből adódóan aktív harcot folytatnak az **akadálymentes környezet** megvalósítása érdekében. Az esélyegyenlőség megteremtésére törekednek az egészségügy, a közlekedés, az építészet, a technikai eszközök, az oktatás, a foglalkoztatás, a kultúra, a sport, az emberek szemlélete, az anyagi, pénzügyi, az intézményi és a jogi feltételek terén.

A célok elérésében segít, illetve tevékenységének komolyságát mutatja a szervezet kiterjedtsége, hiszen **30 kilométeres körzetben minden mozgássérült ember eljuthat a MEOSZ helyi szervezetéhez**. Jelentős sikereket könyvelhetnek el a jogalkotás, az akadálymentesítés és az állami támogatások tekintetében.

Helyi egyesületeik **különböző szolgáltatásokkal** állnak tagjaik rendelkezésére: tanácsadás, ügyintézés, klubfoglalkozások szervezése, hazai és külföldi kirándulások, segélyezés, üdültetés, néhány helyen szállító- és házi segítőszolgálat működtetése. Foglalkoznak munkaközvetítéssel, helyenként képzéssel is.

A klubok programján színház-, múzeumlátogatás, előadások szervezése, vetélkedők, sportrendezvények, baráti találkozók, bálók és a különböző jeles napokhoz (karácsony, szilveszter stb.) kapcsolódó egyéb rendezvények szerepelnek.

Hagyományos rendezvényeik az évek során: Mozgáskorlátozottak Nemzetközi Tábora Siófokon; Mozgássérült Gyermekek és Szüleik Tábora Szolnokon; Alkotó Mozgássérültek Találkozója Nagykörösön; Ifjúsági Tábor Tatán, Camping Találkozó Debrecenben; Nemzetközi Fotó- és Színesdia Kiállítás és Pályázat Szolnokon (MONFODI); a nemzetközi ART fesztiválok. Minden évben megemlékeznek a rokkant személyek napjáról.

Egyre intenzívebb képzést folytatnak a szervezetben munkálkodó alkalmazottak és társadalmi aktivisták számára, hogy sokirányú tevékenységüket ne csak lelkesedéssel, önzetlenséggel, hanem egyre gyarapodó hozzáértéssel végezzék.

III. 5. 4. 1. Az Önálló Élet Mozgalom (Independent Living)

A mozgalom az Amerikai Egyesült Államokban született meg 1968-ban, és fokozatosan terjedt el az egész világon. Képviselői szerint a hagyományos rokkantszerep passzivitásra kényszeríti a szellemileg ép, felnőtt mozgássérült embert, aki így elszenvedője a történéseknek, és nem aktív szereplője saját életének. Az intézetekben döntenek róluk és helyettük. Ám amint kikerülnek, az ő felelősségükké válik testük, sorsuk irányítása, miközben nem adatott meg számukra a tanulás, az önálló életvitel kialakításának, a segítők megszervezésének lehetősége.

Az Önálló Élet Mozgalom elutasítja azt a szerepet, amelyben elveszik a cselekvés és a felelősségvállalás lehetőségét a személyi, családi, társadalmi és foglalkozásbeli viszonyaikban, és ezzel kiszolgáltatottá teszik, függő helyzetbe kényszerítik őket, azaz megtagadják személyi jogaik kiszélesítését, életben való részvételüket. Alapelvük, hogy az ép társadalom a felmerülő és általuk konkrétan megfogalmazott igények szerint segítse őket.

III. 5. 4. 2. Mozgássérült Emberek Önálló Élet Egyesülete (ÖNÉ)

1977-től sorra alakultak meg hazánkban a mozgássérültek egyesületei. Ezeket maguk a mozgássérültek hozták létre egymás segítésére, a közös érdekek védelmére és képviseletére. Felismerték azt a tényt, hogy **szervezett keretek között jobban tudják egymást tájékoztatni a lehetőségekről, és a megélt tapasztalatok alapján hitelesebb tanácsokat tudnak egymásnak adni. Egységesen fellépve pedig hatásosabban képviselhetik közös érdekeiket.** Egyesületi keretek között maguk is tevékenykednek saját érdekeikért, így maguk irányíthatják sorsukat, cselekvő részesei saját életüknek. Nemcsak segítséget kapnak, hanem adnak is.

Az Önálló Élet Mozgalom hatására Az Önálló Élet Egyesületet **1995-ben** hozta létre 30 fiatal kerekese székes mozgássérült. Legfőbb célkitűzésük a legsúlyosabb állapotú mozgássérültek esélyegyenlőségi feltételeinek elősegítése. Az **önrendelkezésen alapuló önálló élet** elsősorban az egyén szuverén döntésétől függ, és nem a mozgássérültség fokától. Olyan állapot, amelyben a fogyatékossággal élő ember saját kezébe veszi életének irányítását azzal, hogy önmaga hoz döntéseket és azokért felelősséget vállal.

Az ÖNÉ tevékenységei mutatják, milyen sokat tesz a társadalom szemléletének pozitív befolyásolásában. Hatékonyságuk alapja: az önkéntes és segítő szándékú munka.

Az egyesület tevékenysége:

Baleset-megelőzési és tudatformáló előadásokat tartanak általános iskolákban nem sérült diákoknak. Ezek az előadások a másság elfogadását, a

mozgássérültek élethelyzetének bemutatását (tanulás, munka, gyermeknevelés, közlekedés stb.) valamint a kommunikáció és a segítő szándék fontosságát hangsúlyozzák. Felhívják a figyelmüket arra, hogy az épített környezet mekkora akadályt jelent számukra, valamint az órák végén beleülhetnek és kipróbálhatják a kerekesszéket. Fontosak ezek az előadások, mert a gyerekek megismerhetik a kerekesszékeseket, akiknek a jelenléte mélyen megérinti a nebulókat. Nyíltan, gátlások nélkül teszik fel kérdéseiket, melyekre őszinte válasz érkezik. Ezzel a kölcsönös párbeszéddel segítik elő az ÖNÉ tagjai a gyerekekben azt, hogy képesek legyenek a másság elfogadására. Ilyenkor mindig fontosnak tartják elmondani, hogy a boldogság nem két láb vagy négy kerék függvénye. Mindenki magában hordozza a boldogságot, csak meg kell találni és értékelni.

Mint a legfőképpen érdekeltek **harcolnak Budapest akadálymentesítésért**. Felvették a kapcsolatot a kerületi önkormányzatokkal, és folyamatosan keresik az optimális megoldásokat építészeti és anyagi egyaránt. A fogyatékosok esélyegyenlőségi törvénye értelmében 2005-ig kell megoldani az akadálymentesítési programot, ám 2002. december 3. óta ennek valószínűtlenségéről mindenki értesülhetett.

1998-tól működött az **ÖNÉ Sorstársi Tanácsadó Irodáját**, amit gyakorlati és lelki gondjaikkal kereshetnek fel a mozgássérült emberek és családtagjaik. Sokszor találkoznak olyan esetekkel, amikor a család nem tudja például, hogyan viszonyuljon sérült családtagjához: kényeztesse sok-sok szeretettel, vagy bánjon vele úgy, ahogy általában szokás a nem sérültekkel.

A **Révész Szolgálat**ként ismert tevékenységük a sorstársi tanácsadásnak egy olyan speciális formája, amikor az egyesület tanácsadói hetente négyszer, személyesen keresik fel a rehabilitációs intézetekben fekvő, baleset következtében nemrégiben fogyatékosná váló embereket. Alkalmakként 3-4 frissen sérült emberrel beszélgetnek, és próbálnak segítségükre lenni különböző problémáik megoldásában. Információkat adnak a kerekesszék, a segédeszközök használatáról, öltözködésről. **Saját példájukon keresztül próbálják elfogadtatni velük megváltozott helyzetüket.** Igyekeznek meggyőzni őket, hogy így is érdemes élni. Lehet, sőt érdemes új célokat kitűzni maguk elé, hiszen a környezetük is csak úgy tudja elfogadni őket, ha saját magukat el tudják fogadni. Felhívják a figyelmet arra is, hogy történjen bármi is az életükben, mindig van lehetőség az emberhez méltó életre.

Dolgozatom utolsó részében a kultúra és a művelődés szerepét, és az általuk megvalósítható eredményeket mutatom be. A kultúra fontosságát hangsúlyozzák az alábbi fényképek, amelyeket egy svájci rehabilitációs intézetben készítettem. (Svájcban a rehabilitáció és az esélyegyenlőség megvalósulása a magyarországi állapotot messze felülmúlja, rengeteget tanulhatnánk tőlük.) Remélem a képek megtekintése és az utolsó rész elolvasása után sen-

kiben sem marad kétséges, hogy érdemes-e a fogyatékossgal élő emberek számára kultúrát közvetíteni, illetve mindent megtenni annak érdekében, hogy ők maguk szabadon bontakoztathassák ki kulturális tevékenységeiket.

III. 6. A közművelődés és a szabadidős tevékenységek funkciója az esélyegyenlőség megteremtésében

Fogyatékossgal élő emberekről manapság egyre többet hallunk. Sok helyen megjelennek, hangot adnak véleményüknek, nemtetszésüknek. Gondoljunk a **2002. december 3-i Parlament előtti demonstrációra**, amikor a kormánynak átadták kérelmüket. Ezzel a kérelemmel a rehabilitáció jogi vonatkozásai váltak hangsúlyosabbá. Előtérbe került a 100/1999. (XII.10) OGY határozatban foglalt Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának, ennek szankcionálásának, valamint az 1998. évi XXVI. törvény rendelkezéseinek, az akadálymentes épített környezetnek és a fogyatékos szakemberek alkalmazásának szükségessége.

A kultúra és művelődés jelentőségére, a kultúraközvetítők feladataira és tevékenységük várható eredményeire törvényi szabályozásban még nem hívták fel a társadalom figyelmét. Dolgozatom korábbi fejezeteiben annak érzékeltetésére törekedtem, hogy mennyit tehetne, milyen funkciókat kellene ellátnia az andragógiának, a közművelődésnek a fogyatékosok oktatásában, képzésében, foglalkoztatásában, azzal a céllal, hogy megteremtse az esély-

egyenlőséget, lehetővé tegye az integrációt. Az esélyegyenlősítés szintén elemi területe a művelődés és a kultúra.

Három, fogyatékossgal élő emberekből álló művelődési közösség bemutatásával szeretnék rámutatni, milyen sokféle lehetőség rejlik a művelődésszervezők számára e területen. A csoportok bemutatását szükségesnek érzem, mert hazánkban sajnos még nem számítanak általánosnak. Szeretném, ha e közösségek példáján felbuzdulva, hasonló és még számos más jellegű fogyatékosokból álló művelődési közösség alakulna és maradna életben. Többek között az sem titkolt szándékom ebben a fejezetben, hogy a főiskolát elvégző, munkát kereső hallgatótársaimnak – érdeklődésük és képességeik függvényében – ötleteket adjak az elhelyezkedésre, és olyan életcélokat sugalljak, amelyek biztosíthatják megélhetésüket, szakmai előmenetelüket és mindemellett örömeiket is lelik benne. Kutatásom során úgy tapasztaltam, hogy a fogyatékosügyben nagy szükség van képzett, lelkes és elkötelezett fiatal munkaerőre, segítőkre. A nálunk még modellértékűnek számító művelődési közösségek bemutatása révén azt is szeretném hangsúlyozni, hogy Európához és az emberi esélyegyenlőség elvéhez közeledve számos feladatot kell megoldanunk, rendkívül nehéz, ám mindenképpen gyönyörű és hálás munka vár ránk.

III. 6. 1. 1. Marczibányi Téri Művelődési Központ: „Nyitott ajtó” program

A fogyatékossgal élők művelődési és kulturális igényeinek kielégítésére egy hagyományos művelődési központban is adódhat lehetőség. A fogyatékosokat érintő kulturális programok megvalósításáról nincs törvényi szabályozás, így az egyes intézményekre és a munkatársak elkötelezettségére van bízva, mit tesznek az ügy érdekében. A budapesti **Marczibányi Téri Művelődési Központ fogyatékos gyerekekkel kapcsolatos tevékenysége példamutató.**

1989-ben született meg a magatartás- és viselkedészavaros gyerekeket integráló színjátszó csoport gondolata, majd **1993-ban Németh Katalin** – a jelenlegi igazgatóhelyettes – adta az ötletet, hogy legyenek különböző fogyatékossgal élőket integráló csoportok, melyek nemcsak összetételükben, hanem művészeti tevékenységükben is sokféle képet mutatnak. Ezek az előzményei az **1993-ban létrejött „Nyitott ajtó” programnak**, amelynek keretében foglalkoznak magatartás-, viselkedészavaros, illetve komolyabb értelmi vagy halmozottan fogyatékos gyerekekkel is. Ez a program a központ életében és szakmai körökben egyaránt jelentős. **Művészetterápiás fejlesztő programot** jelent középsúlyos értelmileg sérült és halmozottan fogyatékos fiatalok számára. Felismerték, hogy a művészetet nemcsak szó-

rakoztatásra alkalmazhatják, hanem a sérült fiatalok körében **személyiségük alakítására, fejlesztésére** is.

A foglalkozások során a beszéd, a mozgás, a gondolkodási funkciók gyakorlása és összekapcsolása kerül előtérbe. A csoportos játékok, feladatok szellemi erőfeszítésre, koncentrációra készítetik a résztvevőket, így a részképességeik, önismeretük, csoporttudatuk fejlődik. Megkönnyítik a kapcsolat-teremtést, gazdagítják a kifejezőkészséget, és hasznos kommunikációs készségek gyakorlására nyújtanak lehetőséget a játékok. **A fogyatékossgal élők társadalmi integrációjának elősegítésében igen jelentős szerepet játszanak a művészeti jellegű tevékenységformák.** A művészeti foglalkozások előtérbe helyezik az intellektuális úton nem megközelíthető személyiségelemeket, mint például a kreativitást és az érzelmeket.

A program kulturális-művészeti értékeket közvetít azok számára, akik fogyatékossguk miatt akadályozottak ezek megtapasztalásában, elsajátításában. Csoportos művészetpedagógiai eszközökkel lehetőséget kívánnak teremteni arra, hogy a fogyatékos gyermekek aktív részesei legyenek fejlődésüket segítő kulturális foglalkozásoknak. **Képességeiket fejlesztve, önki-fejezésüket gazdagítva szeretnék segíteni őket a társadalmi integrációban és szocializációban.** Az ilyen típusú művészetpedagógiai fejlesztő foglalkoztatásra széles körben szükség van, ezt bizonyítja, hogy közel 100 intézetben és családban nevelkedő gyermek vesz részt a programban, azaz látogat el kedd délutánonként diákotthonokból, iskolákból, szociális foglalkoztatókból és kisebb létszámban családi környezetből. Mindenképpen **pozitív azon feltételek megteremtése, melyek révén a fogyatékossgal élők ki-léphetnek megszokott életterükből, találkozhatnak kortársaikkal és a felnőttekkel, valamint lehetőségük nyílik személyes kapcsolatok kialakítására és fenntartására.** Az állami gondoskodásban lévő fiataloknak mindezekre általában nincs lehetőségük, a társadalomba való beilleszkedésre pedig nincs sok esélyük az adott körülmények között.

A színvonal megtartásához és a foglalkoztatások körének bővítéséhez szükséges anyagiakat, illetve a foglalkozásvezetők tiszteletdíját pályázatok útján szerzi a művelődési központ. A „Nyitott ajtó” programot 1995 óta támogatja a **Soros Alapítvány**, így térítésmentesen látogatható. Támogatást ad még a Nemzeti Kulturális Alap, a II. kerületi Önkormányzat Szociális Bizottsága és a COIN SERVICE KFT.

A központnak két nagy profilja van, az egyik a **táncház és dramatikus játszóház.** Ez utóbbiba a pszichoterápiás mozgáscsoport (**pantomim**) és az animációs (**báb**) csoport tevékenységei tartoznak bele. Mindezek szellemi erőfeszítésre készítetik a résztvevőket, és bizonyos fokú önismereti fejlődést eredményezhetnek. Fontos eseménynek számítanak a szereplések, így örömmel zajlik minden felkészülés. Újabb elem a szintén pszichoterápiás

alapon nyugvó **fotózás**, amely nemcsak a fotóklub életének dokumentálását szolgálja, hanem a kreatív tevékenységek (amelyek eddig is jelen voltak: festés, agyagozás és bábkészítés) lehetőségeit bővíti, illetve olyan világot tár fel, ami eddig misztikus és csak a nem fogyatékosok számára volt hozzáférhető.

A másik profilt a képzőművészet, a kézműveskedés, azaz **az alkotókör** jelenti. A létrejött alkotásokat a központban rendezett kiállításokon nézhetik meg az érdeklődők.

A fent említett foglalkozásokon sérült és ép gyerekek egyaránt részt vesznek. Nyaranta egyhetes integrált napközitábort szerveznek, egész napos kézműveskedéssel a repertoáron. A tábor zárásaként kiállítják a műveket. A kiállításokat, bemutatókat, előadásokat és a foglalkozásokat a művelődési központban szervezik meg, mert itt minden személyi-technikai feltétel adott.

A központban a legfontosabb érték a működés és az együtt eltöltött idő, ennek jegyében kéthetente a fogyatékos és az ép gyerekek integrált táncházban vehetnek részt, ahol néptáncot tanulhatnak, népmeséket, népdalokat és népszokásokat sajátíthatnak el. Emellett nagyon kedvelt az alkotókör, ahol kézműves foglalkozások alkalmával természetes és modern anyagokkal, különleges és hagyományos technikákkal egyaránt dolgoznak. A foglalkozások nagy részét a kreatív alkotómunka, a létrehozás öröme tölti ki. Festmények születnek, gyurmázott figurák, bábok. Kiállítások jönnek létre, s ezek a műrecek díszítik az értelmi fogyatékos fiatalok otthonát.

Minden foglalkozáson részt vehettem, és csodálattal néztem, hogy a foglalkozásvezetőknek sikerül elérniük a **fogyatékos és az ép gyerekek együttműködését**, a munkájuk legkomolyabban vételét és azt, hogy élvezik egymás társaságát, megbarátkoznak a mássággal, sőt mi több, elfogadják egymást olyanok, amilyenek. Úgy gondolom a program és a részt vevő szakemberek tevékenysége rendkívül hasznos az integráció folyamatában, s nem szabad ezeket a sérült gyerekeket elkülönítve nevelni, oktatni, foglalkoztatni és a művelődési lehetőségeket az épekkel együtt kell biztosítani számukra. Tudatában kell lennünk annak, hogy ez az összetett folyamat **nemcsak a fogyatékosoknak hasznos, tulajdonképpen segíti az épek egészséges szemléletének, értékrendjének és szociális érzékenységének kialakulását is.**

A központ által biztosított, és kedvelt kulturális programok közé tartoznak még a **koncertek, a vetélkedők, a hagyományörző ünnepek és a színházi előadások.**

Meghívót kaptam egy keddi **színházi előadásra: „A csillagszemű juhász”**-ra. A központot látogató értelmi sérült 50-60 gyermek és ép kortársaik számára egyaránt értékes színházi előadásokat szerveznek rendszeresen. 2002. október 29-én tehát én is a gyereksereg között ültem, bábelőadást néz-

tem. Egyszerű, ugyanakkor látványos műsor volt. A szereplőket egy személyben eljátszó művész nő játékával, ötletes kellékeivel érthetővé tette mindenki számára a mesét. **Úgy játszott és beszélt, hogy a sérültek is megértették.** Együtt izgultak a szereplőkkel, nagyokat nevettek a tréfás jeleneteken. Az általános előadásoktól csak annyiban különbözött, hogy hangosabban adtak hangot véleményüknek, vagyis hangosabban és hosszabban nevettek. Amint az épek között is szokás, bele-beleszóltak a mesébe. Hosszabb ideig tartott, mire megértették az elhangzottakat, de a reakció sosem maradt el. Végig figyelemmel kísérték az előadást, nem kellett fegyelmezni senkit. A bábok csetlése-botlása közérthető és rendkívül szórakoztató volt számukra, így egy-egy hangosabb nevetés még sokáig hallatszott a teremben.

A Marczibányi Téri Művelődési Központ szervezi, bonyolítja és otthont ad a programnak, **befogadja** – még ha csak pár órára is – **a sérült gyerekeket, akik bizony sok gondot okoznak a központ munkatársainak.** Letekeznek az összes papírt a mosdóban, rácsimpaszkodnak és leszakítják a csapot, szétszerelik az aulában lévő nyilvános telefont. Mindig van valami probléma, erőteljesen megérzi a központ a sérült tömeg jelenlétét, de eddig elő tudták teremteni a javítások költségét, mindig volt keret, hogy mindent helyreállítsanak. A dolgozók takarítanak, szerelnek a gyerekek után, és **nem hagyják abba a munkát, mert arra gondolnak, ha a Marczibányi térre nem jöhetnének, akkor vajon hová mennének?!** Hetenkénti rendszerességgel nem sok kulturális intézmény fogadna ilyen létszámban szellemi fogyatékos gyerekeket. A program elindításában, koordinálásában és működtetésében Juszcák Zsuzsának volt nagy szerepe, s a „Nyitott Ajtó”-t nemrég Pilinger Zsuzsa vette át.

III. 6. 1. 2. Marczibányi Téri Művelődési Központ – KAKTUSZ CSOPORT

A Kaktusz csoport immár **15 éve működik a Marczibányi Téri Művelődési Központban.** A csoport vezetője **Juszcák Zsuzsa**, aki szíven viseli a fogyatékossgal élő gyerekek sorsát, ezt sokéves tevékenysége – a „Nyitott Ajtó” program szervezése és lebonyolítása is – prezentálja. Zsuzsa foglalkozását tekintve gyógypedagógus és drámapedagógus. A program kezdetétől foglalkozik a sérült gyerekek művészetpedagógiai fejlesztésével.

A csoport 15 főből áll, harmadrésze értelmi fogyatékos, a többiek egészségesek. Az egészségesek jelentős húzóerőt képviselnek, így segítik sérült társaik fejlődését. A fogyatékossgal élő gyerekek integrációja szempontjából nagyon fontos az ilyen típusú művelődési forma, mert a halmozottan sérült gyerekek – köztudottan zárt rendszerű – szociális otthonokban laknak, így nincs lehetőségük ép társaikkal találkozni. A fentiek mellett kedvezőtlen szociális helyzet jellemzi őket, azaz a Marczibányi Téri Művelődési Központ

ingyenes kínálata nélkül valószínűleg nem lenne lehetőségük szabadidejüket esztétikus környezetben, alkotó módon úgy eltölteni, hogy egyúttal társadalmi beilleszkedésük esélyeit is növeljék.

1989-ben – négy évvel a „Nyitott Ajtó” program előtt – alapították meg a fogyatékosokat integráló színjátszó csoportot, amelynek **célja, hogy művészi kifejezőeszközt adjanak sérült gyerekek kezébe, akik a közösségbe valamilyen ok miatt nem tudnak beilleszkedni. Ezzel önkifejezési lehetőséget biztosítanak, segítenek megtalálni a hangot a külvilággal, és pozitívan befolyásolják a környezet elfogadását.** Megmutathatnak valamit magukból a gyerekek, amire joggal büszkék, amit elismer, és értékesnek talál a többségi társadalom. A színjáték, a színjátszás nagymértékben alkalmas eszköz, mert játékosan fejleszti a személyiséget.

Juszcák Zsuzsa kevésnek találja a kedd és csütörtök délutáni 2-2 órát, mert sok időt elvesz, mire egymásra hangolódnak. Ebben a bemelegítésben mindig van egy kis mozgás, beszélgetés, figyelemfelkeltés, memóriafejlesztés és koncentráció gyakorlat. Jó a gyerekeknek, mert más irányból veszi őket igénybe, mint az iskola. Itt lassabban is jöhet a válasz, és bármit felelhet, minden jó, a fantáziájára van bízva, hogyan old meg egy-egy feladatot. Csak a fantáziája, az ügyessége és a kreativitása szab határt annak, mennyire meri a testével, a beszédével kifejezni azt, amit ő az adott szituációról gondol, vagy amit az adott helyzetben megél.

Többször alkalmam nyílt találkozni és beszélgetni Zsuzsával, valamint a Kaktusz foglalkozásain hospitálhattam. **Nagyon érdekes és hatékony a munka, a gyerekeket mindig sikerült teljes mértékben összhangba hozni egymással.** Zsuzsa elmondása szerint még **sosem okozott konfliktust a gyerekek állapotából adódó másság.** A csoportban való részvétel tulajdonképpen **önkéntes vállalkozás az egészséges gyerekek részéről**, mert ők tudják milyen csoportba menni, milyen hasznos tevékenységben vesznek részt. Zsuzsa mindenkit előre tájékoztat, de aki csak 10 percet is eltölt közöttük, tisztában lesz vele, kivel vannak akár viselkedésbeli, akár gondolkodásbeli problémák.

„Azt gondolom, ez a foglalkozás az épeknek olyan tanulási terület, ami biztos, hogy hasznukra válik. Itt emberséget tanulnak. Akinek van a családjában vagy az osztályában sérült, már megtapasztalta, de van, aki itt kerül először kapcsolatba fogyatékosokkal.”

A Kaktusz lényege, hogy együtt vannak az ép és a fogyatékos gyerekek. Fontos továbbá, hogy ne kényszerből vegyen részt a foglalkozásokon, különben hitelét veszti a játéka, nem képes fegyelmezni magát és megnehezül beilleszkedése is. Örömet kell lelnie a játékban. Szabadon dönthet és reagálhat az adott szituációban a szerinte megfelelő drámajátékkal. A foglalkozás

sokat segít abban, hogy elfogadják magukat és másokat is, sőt mi több, ma már erősen kötődnek egymáshoz.

*A Kaktusz életében az előadás nem cél, csupán eszköz.
Igazi cél az együtt töltött idő, a folyamatos játék és az alkotás. A játékból egyszer
csak valami maradandó alakul ki, ami örömmel tölti el mind a fogyatékos, mind az
ép gyerekeket.*

A gyerekeknek Zsuzsa azt a feladatot adta, hogy jelenítsék meg úgy a szomorúságot, ahogyan ők képzelik. Bármilyen pozíciót felvehettek, minden megoldás jó volt. Fokozatosan kapcsolódtak be a játékba: volt, aki a kapott jegy miatt szomorkodott, volt, aki a halállal jelenítette meg a szomorúságot. Így kapott más és más jelentést a szituáció.

A Kaktusz nem tekinthető kizárólag színjátszó csoportnak, problémamegoldó összejövetel is egyben. Az élet különböző területein adódó problémákat beszélnek meg, és közösen próbálnak megoldást találni. Egyaránt napvilágra kerülnek a fogyatékossgal élő és az ép gyerekek féltelmei, szorongásai is. Körben leülnek a szőnyegre, halk zene szól. Bárki bármit mondhat, mindig van, aki figyel rá, segít a probléma kezelésében.

Erre a meghitt, bensőséges kapcsolatra, úgy vélem, lehet építeni, így ki-küszöbölhető a megbélyegzés, az előítéletek megszületése. Efféle foglalkozások során lehet jóra és emberségre nevelni a felnövekvő generációt, elfogadtatni a másságot, és elősegíteni, hogy a másság is képes legyen elfogadni, elfogadtatni önmagát.

III. 6. 2. Kapernaum Csoport

A fogyatékossgal élő személyek életében a hitnek, a vallásnak még nagyobb szerep juthat. Reményt, segítséget és erőt merítenek az evangéliumból, a Biblia történeteit olvasva kitartást és küzdeni tudást sajátítanak el. A sérültek a lelki és a fizikai segítség terén egyaránt segítőre találtak az egyházakban, hiszen ahol tudnak, segítenek a bajba jutottakon és a nehéz, hátrá-

nyos helyzetű embereken. Elég megemlíteni a Bárka nemes és szép tevékenységét, ahogyan közvetlenül segíti a sérülteket és ösztönzi a társadalmat a fogyatékossgal élők teljes elfogadására.

Csoporttársam, **Avar Csenge** segítségével jutottam el a Kapernaum Csoporthoz, amely a **budapesti Pasaréti Református Gyülekezet**hez tartozik. **Keresztyén szolgálat halmozottan sérült fiataloknak**, akiknek mozgássérültségük mellé más fogyatékossg is társul, mint például beszédképtelenség, értelmi fogyatékossg, siketség stb. A Kapernaum Csoport keresztyén non-profit szervezet, amely adományokból tartja fenn magát. A csoport 1993-ban alakult és 1997-ben vált alapítvánnyá, így teremtették meg az adományozás formális keretét.

A csoport alapítója és vezetője, Bartókné Lutár Barbara, készségesen rendelkezésemre állt az interjú készítésekor, bemutatta a csoportot, céljaikat, eddigi tevékenységüket és megosztotta velem mindazt, amit számára a csoport jelent. A csoport ötletét Isten munkálta ki Barbarában. Foglalkozása gyógypedagógus, halmozottan sérültekkel foglalkozik, s a csoport megalakítása előtt már rendszeresen nyaraltatta is őket. Egy alkalommal az összes tábori segítő a református gyülekezetből került ki. Az így összetalálkozott hívők **bibliaórát** tartottak a gyerekeknek, akik nagy érdeklődést mutattak, rengeteg kérdésük volt a bibliai történetekkel kapcsolatban.

Kezdetben csak 6-7 mozgássérült gyerek volt tagja a csoportnak, bár már ekkor is kellett volna autók a szállításhoz. Sok gondjuk volt, melyek szépen folyamatosan megoldódtak, Isten segített. Egy házaspári csendeshéten meséltek a csoportról és a közlekedés nehézségeiről. Ekkor egy 7 gyermekes házaspár felajánlotta, hogy a hétvégékre kölcsönadják kisbuszukat. *„Isten akarata volt – véli Barbara –, és Isten abban is segített, hogy minden programunkra elég segítő jelentkezik.”*

Céljuk és elsődleges szempontjuk az, hogy a fogyatékos gyerekek és fiatalok is megismerjék Jézus Krisztust. „Azt látom, az emberek problémáira, azokra a keserűségekre, amelyek bennük élnek, a megoldatlan kérdésekre az evangéliumban találnak választ. **Az életüket nem tudjuk megváltoztatni, lakást és pénzt sem tudunk adni, de a lelki békesség megszerzésében segíthetünk. Abban, hogy képesek legyenek elfogadni a sérültségüket, megbékélni magukkal és az élettel.**”²¹

A Kapernaum szolgálata abban áll, hogy vasárnap istentiszteleten vesznek részt a fogyatékosokkal, utána közösen megebedelnek, és délután olyan programot szerveznek, amit a gyerekek szeretnének. Ebbe belefér minden: a kulturális programoktól kezdve (színház, mozi, hangverseny, egyéb szórakozás) a kirándulásokon át egészen a közös nyaralásokig minden.

²¹ Az idézetek Bartókné Lutár Barbarával készített interjúból származnak.

„Fontos, hogy megismerjék a világot, és részt tudjanak venni olyan dolgokban, amelyekben eddig nem volt lehetőségük. Az integrációban, a társadalom elfogadásában sokat segít, ha közelebbről megismerik őket. *A vasárnapi programok, a nyári nyaralások mind-mind azt segítik elő, hogy a világgal való kapcsolatuk szorosabbá, személyesebbé váljon. Ne legyenek elszeparálva, kizárva. A világnak le kell győznie azt a félelmet és görcsöt, ami az emberekben ma is megvan.* Nem mernek hozzájuk szólni, nem mernek segíteni, de még sokszor rájuk nézni sem. Ezek a dolgok azonban a sérültek megismerése által átértékelődnek, megváltoznak.”

1993-ban még csak havonta egyszer találkoztak, de ahogy nőtt a csoport, úgy egyre gyakrabban, ma már minden vasárnap látni őket a templomban. Igaz meg kellett osztani a csoportot: külön vannak a kicsik, a fiatal felnőttek és a halmozottan sérültek. A segítők és a sérültek létszáma összesen **50 fő** körül van. Minden sérültre jut egy segítő. Ez a **nyári táborokban** a legfontosabb. Három turnusban nyaraltatnak, mert így több lehetőség nyílik a kicsikkel, a fiatal felnőttekkel és a halmozottan sérültekkel foglalkozni.

„Vasárnaponként a fiatal felnőttek a felnőtt istentiszteletre mennek, az ép értelmű gyerekeket bibliaóra-ra visszük, az értelmi fogyatékosoknak speciális bibliaórát tartunk. *Azért szervezzük így, hogy az emberek megismerhessék és befogadhassák őket. Akiknek ép az értelme, csak mozgásukban akadályozottak, azokat egyáltalán nem szabad elkülöníteni. Az értelmi fogyatékosoknak nyilvánvalóan speciális bibliaórát kell tartani, hogy megértsék a hit lényegét. Ezt a speciális órát mi találjuk ki, s mi tartjuk meg.*”

„A délutáni programokban minden benne van: mozi, színház, kiállítás, bábszínház, bevasárlóközpont, kirándulás, szóval bármi, amit akarnak. *Mindig megmondják, mit szeretnének, hova akarnak menni. Például bobozni járunk. Olyan nincs, hogy valamit azért nem teszünk meg, mert azt mondjuk, ez a sérülteknek nem való.* Nálunk nem létezik lehetetlen. *Beül a bobba egy sérült és egy segítő, s már indulnak is. Óriási élmény a száguldás. Imádják. Szóval a vasárnap délutánokba minden belefér.*”

A családtagok a vasárnapi programokon és nyaraláson nem vesznek részt, így próbálnak a kapernaumosok egy kis pihenőt biztosítani számukra, hiszen nekik 24 órán keresztül kell foglalkozniuk fogyatékos gyermekükkel. „*Megérdemelnek egy kis pihenést, kikapcsolódást. Am legtöbbször ezt az időt úgy használják fel, hogy elvégzik azt a munkát, amire máskor nem lenne lehetőségük.*” Ettől függetlenül azonban nagy segítség, amit a Kapernaum nyújt.

A nyári táborok minimum egyhetesek. Mindig máshova mennek, arra azonban figyelnek, legyen a közelben tó, vagy valamilyen fürdési lehetőség. A mozgássérültek szeretik a vizet, sokkal könnyebb mozogni, és olyan mozgásokat tehetnek, amire a szárazföldön képtelenek.

„Úgy látom, hogy a csoport létezésével és működésével elősegítjük a sérültek elfogadását az épek körében. A gyülekezeten belül is tapasztalunk változásokat. *Eddig ilyen tömegben még nem találkoztak sérültekkel, de képesek elfogadni őket.* A világban, főleg a nyaralásokkor – *amikor hosszabb időt töltünk valahol* –, érezzük a szemléletváltozást. *Ha bemegyünk egy vendéglőbe ebédelni, az első nap maga a rettenet. De ha mindennap odajárunk, akkor szép lassan átalakul az emberek szemlélete, viselkedése. Nem jönnek már zavarba, segíteni hamar megtanulnak. Időnként fantasztikus dolgok történnek. Ha fiatalok a pincérek, akkor mindig összebarátkoznak a sérültekkel. Volt, hogy megtanulták az énekeket, vagy együtt imádkoztak velünk. Sokat változnak, ami előnyükre válik. Vidéken már néhány nap után érezni lehet a változást. Kérdeznek, minden érdekli őket, ami a mozgássérültekkel kapcsolatos. Én azt gondolom, hogy az ilyen kapcsolatok nagyon jók, sok mindent elősegítenek az emberekben. Tulajdonképpen a sérülteknek is sokat jelent, mert ismerkedhetnek és valljuk be, mikor mennének amúgy étterembe? A többség sajnos nyaralni sem tudna a Kapernaum segítségével nélkül.* „

„Bibliaórákat tartanak szociális otthonokban, de kifejezetten ilyen csoport – úgy tudom – nincs több a fővárosban.” Barbaráék a többi gyülekezetben beszélnek a csoportról és a sérültek világáról. Próbálnak kedvet teremteni hasonló közösségek létrehozásához. A Kapernaum Csoport Budapest egész területéről vesz fel gyerekeket és fiatalokat, pedig **az lenne a legjobb, ha mindenkinek saját lakóhelyén biztosítanák a lehetőséget a hit gyakorlásához. A Kapernaum nem hirdeti magát,** már elegendő vannak, s ha még többen jelentkeznének, már nem tudnák megoldani a szállítást. 20 kerekesszékes embert egyszerre elvinni valahova: nehéz és időigényes. Ha sokan vannak, éppen arra nem jut idő, amit elterveztek. Nem céljuk, hogy növeljék a csoport létszámát, inkább azt próbálják meg elérni, hogy másutt is legyenek hasonló életképes csoportok.

„Ha valaki igazán szeretettel, elfogadással, megértéssel közeledik a sérült felé, nem pedig sajnálattal, akkor nagyon jól funkcionál a dolog. Nem szabad úgy közeledni, hogy: jaj, szegénynek segíteni kell! Egyenértékű embernek kell tekinteni, minden dologba bele kell vonni. Ha a sérültek érzik az elfogadást, kinyílnak. Olyan kapcsolat alakul ki közöttünk, ami mind a két fél számára hasznos. Mi is rengeteget tanulunk tőlük. *Korábban el se tudtam képzelni, hogy mozgássérültekkel bobozni megyek. Mégis járunk. Fantasztikus élmény, látni rajtuk az örömet, érezni a szeretetüket és hálájukat. Ezek mind-mind csodálatos élmények. Az évek folyamán látni, ahogyan kinyílnak, mert mindez óriási változást hoz életükbe.*”

A csoporton belül **komoly konfliktus sosem volt.** Arra nagyon vigyáznak, hogy kisfiúnak fiú a segítője, kislánynak lány. A kinti világban ez saj-

nos nem megoldható, így nem véletlen, hogy a sérülteknek annyi problémájuk van a szexualitással és az identitásukkal.

„Az a tény, hogy a hitre támaszkodunk, sok mindenben segít. A Kapernaum történetben minden benne van, amit képviselünk. Célunk, hogy a fogyatékosággal élők elérjék Jézust. Mindaz, amivel találkoznak útközben, az életben, hogy mindenhol tömeg van, nem lehet sehova bejutni, nem akadálymentes a környezet. Fontos a csoport találékonysága, mert ha kell, megbontjuk a tetőt, hogy bejussunk valahová. Nincs olyan, ahová ne jutnánk el, nincs olyan, amit ne tennénk meg. Az évek folyamán azt tapasztaljuk, teljesen megváltozik a fogyatékosok gondolkodása. Megismerik a világot és a világ is megismeri őket.”

III. 6. 3. Gördülő Táncsoport

A Gördülő Táncsoport Európa egyetlen olyan kerekesszékes táncsoportja, melynek **tagjai mindnyájan kerekesszékekben mutatják be speciális koreográfiát igénylő repertoárjukat.** Az 1999 májusában megalakult csoport tagjai különböző betegségek és balesetek következtében kényszerültek kerekesszékekbe.

Balázs J. Balázs, a gördülősök vezetője, interjú során mesélt a csoportról, sikereikről, terveikről és problémáikról. A Gördülő Táncsoport **kedvtelésből jött létre, majd civil szervezetté vált,** mert szerették volna törvényes keretek között folytatni művészeti tevékenységüket. **A táncsoport ötlete** az Önálló Élet Egyesület vezetőjétől, **Jelli Magdolnától,** és több tagjától származott. **Olyan táncsoportot alakítottak, ahol mindenki négy keréken hódol szenvedélyének: a zenének és a táncnak.** Mindannyiukban belülről fakad a tánc iránti elkötelezettség. Óriási öröm dallamra mozogni, pörögni-forogni – még akkor is, ha mindezt kerekesszékekben lehet csak megtenni. A csoport tagjait a közös próbák, az együtt töltött idő és a művészi értékeket teremtő tevékenység kovácsolta valódi közösséggé. És mint ahogy egy valódi közösség, a gördülősök sem létezhetnek konfliktusok nélkül. Apró összecsordulások, grimaszolások teszik a munkát változatosabbá, de végül a közös és mindenek feletti cél győzedelmeskedik.

A tánc önmaguk kifejezésének egyik módja, mely során mosolyuk azt sugallja, hogy nincs az életben olyan, amit akaraterővel, kitartással és szorgos munkával ne lehetne elérni. Kifejezésre juttatják, hogy a kerekesszékekbe kényszerült ember ugyanúgy ember maradt, aki képes teljes életet élni, fizikai korlátozottságát legyőzve művészi tevékenységet folytatni.

Az ország számos városában bemutakoztak már, sérült és nem sérült közönség előtt egyaránt fellépnek. A produkciót hosszú, fárasztó, néha már már idegőrlő próbák sora előzi meg. Sok tanulás, még több gyakorlás és kitartó munka áll egy-egy gördülős, pörgős, színes és vidám fellépés háttéré-

ben. Jelenlegi műsoruk, a „**Gördülő Show**” 45-50 percnyi programot ölel fel, s ezt szeretnék külföldön is bemutatni.

Lehetőségük nyílt a **médiában is** megismertetni magukat: különböző tv-csatornákon készítettek velük riportot, valamint számos rádiócsatornának adtak interjút, és az újságok is cikkeztek róluk. Nemrég készítették el **demokazettájukat**, amely ízelítőt ad színes, látványos műsorukból. Egy 70 perces **dokumentumfilm** mutatja be a csoport tagjainak életét, szintén tükrözve, milyen kiemelt helyet tölt be életükben a tánc és a zene.

Kezdetben hatan-nyolcan voltak, ma már 18-20 főből áll a csapat, bár a fellépésekre 12 táncosnál több nem megy, mert a kerekés székes tánc sok helyet követel.

Néhány megörökített örömteli pillanat a Budapest hajóról, ahol egy jótékonysági műsor keretében léptek fel.

A Gördülő Táncsoport vezetője **Balázs J. Balázs** és a gazdasági vezető, **Ungváriné Pechtel Györgyi**

***Sárai Rita** – a gördülősök művészeti vezetője és koreográfusa – párjával külön produkciót mutat be*

A csoport tagjainak közös tulajdonsága – és egyben a belépés alapvető kritériuma – a **zene és a tánc szeretete**. Elengedhetetlen a próbákra való rendszeres jelenlét, a rendületlen gyakorlás. A csoport egyharmada vidékről jár fel Budapestre, hogy a fellépések előtt gyakorolják a régebbi táncokat, újabb koreográfiát tanuljanak. A próbáknak és a vidéki táncosoknak erre az időre a Mozgássérültek Állami Intézete ad otthont, de a MEOSZ székházában is próbálhatnak. Mindezek mutatják, hogy művészeti tevékenységükhöz nem elég csupán a zene és a tánc szeretete.

[...]

III. 6. 5. Akiknek sikerült...

Ebben a fejezetben bemutatok olyan mozgássérülteket, akiknek sikerült „lábra állniuk”, életcélokat találni és elérni, megvalósítani önmagukat. Kulturális értékeket teremtve sokat tettek önmagukért, sorstársaikért és a fogyatékoság ügyéért hazánkban, kiemelkedő javulást eredményeztek a társadalom szemléletében.²²

Sárai Rita baleset miatt deréktól lefelé béna. Óvónóként végzett, és balesete sem szakította el eredeti érdeklődési területétől. **Tervei vannak.** Ezek között szerepel, hogy kiállítást rendezzen festményeiből, sikeres színpadi előadást valósítson meg gyerekekkel, CD-t szeretne megjelentetni gyerekdalokkal, és szeretne egy könyvet kiadni kisiskolásoknak. Rita az 1999-ben alakult Gördülő Táncsoport koreográfusa és aktív táncosa. Önálló élete a

²² A bemutatásban általam készített, illetve az „Üzenetek” című könyvben közölt interjúkat használtam fel.

táncsal kezdődött, a Gördülő Táncsoportban. Megtanulta, hogyan kell különböző helyzetekhez alkalmazkodni, vonattal, autóval közlekedik – egyedül. Az önállóság úgy véli, visszahat a koreográfiájára is, mert minél önállóbb, annál szabadabban és merészebben alkot. Ritára rámosolygott a szerencse, két vágya teljesült: a médiában tevékenykedik, és emberekkel foglalkozik, valamint főiskolára jár. Művelődésszervezőnek tanul.

Jakoby Judit baleset miatt négyvégtag-bénult. Judit olyan, mint ahogyan a görög zenét jellemzi: kellemes keverék. Vannak angolból tanítványai, kap egy-egy fordítást. 1987 óta, mint alapító tag énekel a Maskarades együttesben, görög zenét játszanak. Balesete után 1990-ben úgy gondolta, véget ért zenei pályafutása, de 1992-ben az együttes 5. születésnapján két dalt elénekelve észrevétlenül visszacsúszott az együttesbe és a dolgos hétköznapiakba.

Egész évben **fellépnek**, a legkülönbözőbb helyeken. „Magyarország nem igazán integrált, hiszen már a környezet miatt sem vagyunk integráltak. Tehát nem megszokott, hogy ilyet látnak a színpadon, és látod, hogy a legkülönbözőbb gondolatok suhannak át az embereken, amikor téged meglátnak. De mikor már jön a produkció, akkor minden rendben van. Van, amikor nagyon utálok: ez a leejtett állkapcsú bámulás vidéken gyakoribb, de utána meg tüneményesek, mert ők kimondják, amit gondolnak. Ha így vesszük, akkor én is járok előadásokat tartani, mint a révészek, mert **minden tudatformálás, ha olyan helyeken mozogsz, ami nem neked van szánva**. Sokszor éltem át, hogy rádöbbenek a művelődési házban dolgozók, tényleg szép, gyönyörű a házuk, de kellene még egy rámpa, egy lift. Főleg, amikor nekik kell felcipelni, nyújtódnival velem. Ha az ember egyszerűen azzal, hogy minden akadály és nehézség ellenére benne van az élet sűrűjében, akkor megváltoztatja a rólunk való gondolkodást.”

Kató László baleset utáni életében is a **zene** tölti be a legfontosabb szerepet, bár igazi örömet az adna számára, ha gitárjával felléphetne, utazhatna a világban. Mai munkáját is nagyon fontosnak tartja, mert **akadálymentes mérnökként a Mozgássérültek Egyesületeinek Országos Szövetségében tevékenykedik**, és keményen harcol az akadálymentesség gyakorlati megvalósításáért. **Cikkeket ír** a Humanitás c. MEOSZ-újságba. A Gördülő Táncsoport megalakulásában aktív szerepet vállalt, és már szervezi – a Gördülő és a pesthidegkúti Combi Roll Dance-en kívüli – harmadik táncsoportot. Munkáját a társadalom felé való pozitív megnyilatkozásnak tekinti. Annak megmutatására és elfogadtatására törekszik, hogy **a kerekas székesek is értékes emberek, nem otthonülő és a postást váró nyomorékok. Létre tudnak hozni értékeket a művészet terén is**. Hasznosnak és fontosnak tartja a táncot, a zenére való együtt mozgás élményét.

A tanulás szükségességét, a világ több módon való megismerését és az érdeklődésnek megfelelő munka megtalálását tartja Kató László a legfontosabbnak.

Navratyil Sándor számára **elképzelhetetlen, hogy élete ne legyen integrált.** Azt vallja, nem az a lényeg, hogy minden mozgássérült rendezvényen ott legyen. Tagja a balatonfüredi mozgássérült szervezetnek, de rendezvényeiken döntően nem vesz részt. Ezzel nem tartja őket magánál kisebb rendűnek, nem nézi le őket, csupán integrált életet él. Balesete után **megmaradt a régi baráti társasága és hobbija: a sport.** Azt vallja, és teljes mértékben igaza van, hogy **egészséges embernek is lehet mozgássérült barátja, ismerőse, és fordítva.** Dolgozik, versenyszerűen sportol, olimpiára jár, bejárta már fél Európát, volt a tengerentúlon és nagyon jó baráti kapcsolatai alakultak ki kerekesszékes élete ellenére is. „Amit egy egészséges ember sikerként könyvelhet el, megtettem. Néhány éve azon gondolkodom, hogy valami olyat kellene csinálni, amibe az ember beleadja a kreativitását. Például elindítani azt a fajta rehabilitációt, amit Ausztriában láttam, szívesen foglalkoznék sérültekkel. Azt tartom fontosnak, hogy a **sérültnél a baleset feldolgozása legyen az elsődleges dolog, mindenkinek vállalnia kell önmagát. Mi kívül viseljük a sérülésünket. A környezettel azt kell megértetni, hogy ne azonosítsanak a kerekesszékekkel, az csak azért van, hogy helyet tudjak változtatni. De ahhoz az kell, hogy elsősorban én fogadjam el önmagam, és elfogadtassam magam a többiekkel is.**”

„Olyan értelemben szeretném az eddigi életemet példaként mutatni a sérült embereknek, hogy érezzék meg: **mindenkinek vannak lehetőségei.** Nem tálcán kínálják, hanem meg kell keresni, de ha adódik, akkor meg kell ragadni. A sérültnek kevesebb lehetősége, sőt sokszor ennek megteremtéséért is küzdenie kell. De ezek nem kilátástalan harcok, ezek olyan harcok, amelyeket **érdemes megvívni.**”

Ungvári Mihályné Pechtel Györgyi gyermekparalízis miatt négyvégtagbénult. Györgyi kicsattan a jókedvtől, mosolyog a szeme, minden porcikája jókedvet sugároz. **Mindenben megtalálja a derűt, a humort.** Szeret utazni, férjével sokszor jártak külföldön. Vállalkozó szellemét érzékelteti, hogy a Balaton jegén fakutyázott is. A Kézműipari Vállalatnál adatrögzítő és önkéntes munkákat végez. A Gördülő Táncsoport gazdasági és a MEOSZ Heine-Medin szekciójának helyettes vezetője, valamint az ÖNÉ tagjaként révész-kedik is.

Ma a tánc sok idejét elveszi, pedig „nem is tudunk annyit próbálni, mint kellene. De megéri. Az elején láttuk a közönség arcán, hogy na mit akarnak ezek itt, de aztán a második, harmadik számnál már velünk vannak. Van, hogy végig tapsolnak, és könnyeket csalunk néhány ember szemébe.”

Györgyike úgy gondolja, „nem volt véletlen az én betegségem, és nem véletlen, hogy révészkedem. Az a dolgom a világban, hogy segítsék másoknak. Nem tudnék az életemből egy vagy két fontos dolgot említeni. Úgy érzem, sok apró dologból rakódik össze az élet, és ezeket a mozaikokat kell megtalálni, összerakni. Így lesz teljes az élet. Azt szeretném elérni, hogy ezeket az apró mozaikokat legyen elég időm, energiám és egészségem összerakni.”

Balázs J. Balázs baleset miatt két lábát amputálták. 1971-ben két barátjával egy tűzérési lövedéket akartak szétszedni, de az felrobbant. Életének és ténykedésének alapja, Madame Curie szavaival élve: **hinni kell abban, hogy van tehetségünk valamihez, és hogy ezt a valamit mindenáron el akarjuk érni.** Ez erősítette abban, hogy az akadályokkal teli környezet ellenére az ELTE-re ment, ahol alkalmazott matematikát és számítástechnikát tanult. Részt vesz a révészszolgálat munkájában, ami ott kezdődik, ahol az orvosé és a pszichológusé már befejeződött.

Tanulni sosem késő, vallja, és ennek a szemléletnek megfelelően is él. 2001. szeptemberétől van Magyarországon rehabilitációsszakmérnök-képzés. Svédország és Anglia után nálunk akkreditálták harmadikként. A képzés négy féléves, komplex módon azt tanulják, hogyan lehet a sérült embereket visszaintegrálni a társadalomba. „Tanulunk jogot, anatómiát, építészetet, magatartástudományt, pszichológiát, ergonómiát, tehát mindent, amit tudni kell ahhoz, hogy egy sérült ember ismét élhesse a sérülés előtti életét. Mert a sérült önálló életéhez a társadalomnak is meg kell teremteni a feltételeket. **Mert én ember maradtam attól, hogy nincs lábam, ugyanúgy élek, mint más, csak dolgozni nem tudok, mert a hivatalok nem akadálymentesek.**” A MEOSZ is azt vallja, hogy ami a mozgássérülteknek jó, jó az egészségeseknek is. A tágasabb konyha és fürdőszoba, a szélesebb ajtók, az, hogy nincs küszöb, jó az épeknek is.

„Amikor visszajöttem az életbe, már akkor tudtam, hogy valamire még kell az életem. Mert nincs hiába való élet, ha véghezvitted, amire képes vagy. Amióta találkoztam a civil mozgalommal, a sorstársaimmal, azóta tudom, hogy nekem, nekünk az a dolgunk, hogy megmutassuk másoknak az életünket, hogy így is lehet teljes, aktív életet élni. Ehhez kell a Gördülő Táncsoport is, de mindig szerettem sportolni, és a balesetem után is volt bennem vágy, hogy csináljak valamit. De járok edzőterembe, színházba, szabadidőmben olvasok, lógok az Interneten, és utazni szeretnék.”

Alapvető fontosságú – és Balázs a rehabilitációsszakmérnök-képzésben emiatt vesz részt –, hogy a kerekesszékes embereknek beleszólásuk legyen az épített környezet kialakításába, hiszen ők az igazán érintettek, nekik kell elboldogulniuk a lépcsőkkel, akadályokkal teli világban. Azok a szakemberek, akik nem ülnek kerekesszékekben, más szemmel nézik a világot. Nagyon

empatikusak a mozgássérültekkel, de könnyedén átlépnek egy apró küszöböt, ami a kerekes székesnek felér egy stopptáblával.

„Azt gondolom, hogy az **életünk értelme folyamatosan változik**. Kezdetben azt gondoltam, hogy a sérülésem ellenére tanulni kell, képezni magamat. Aztán azt, hogy önállóan kell élnem, legyen lakásom, autóm, és ezeket mind fenn tudjam tartani. Ez is hatalmas kihívás volt nekem. Aztán, amikor jött a változás, azt kellett feldolgozni, és megtalálni a civil szférát, tehát mindig más feladat motiválta az életemet. Az élet értelme szerintem, átadni másoknak azt, amit tudunk. Vállalni a dolgokat, intézni az ügyeket, és mások felé kommunikálni, hogy a sérült emberek kasztja ugyanolyan, mint az egészségeseké, akkor, ha megkapja a minimális segítséget, például az akadálymentes környezetet. **Nekem ez a sors rendeltetett. Feladatom, hogy felhívjam a fogyatékossgal élő emberekre a társadalom tagjainak figyelmét. Mi megmutatjuk a nagyvilágnak, mire képes az, aki elkötelezettséggel, kitartással küzd egy nemes cél érdekében.** A fogyatékos emberek helyzetének javítása érdekében tanultam és tanulok. Olyan szakemberré képezem magam, aki nemcsak szavakkal, hanem tettekkel próbál segíteni másokon és önmagán. Káposztásmegyeren már sok akadálymentes épület megépítését és átépítését megélték a lakók, amiket az én közreműködésemmel sikerült megvalósítani.”

Balázs az interjú során az alábbi bibliai idézettel búcsúzik, ami úgy vélem, méltó befejező gondolata a fogyatékossgal élő emberekről szóló dolgozatomnak is:

„A megtört nádat, és a pislogó gyertyabelet ne dobd el, mert ki tudja, mi lesz belőle.” Tehát ne ird le a sérült embert, mert az ugyanolyan érték, mint te vagy, akinek megadatott a szerencse, hogy két lábbal harcolhatod végig az életedet.

Összegzés

Nem mérhető, mennyire sikerül dolgozatommal a kitűzött céljaimat teljesíteni. Azt azonban már most biztosnak veszem, hogy ha sikerül is érdeklődést és figyelmet felkeltenem a fogyatékossgal élők képzési és közművelődési igényei iránt, akkor sem leszek képes egyedül megváltoztatni az országban uralkodó állapotot. Egyedül biztos nem képes erre senki, de a társadalom szemléletének változásával és összefogással nagy lépéseket tehetnénk előre ez ügyben.

Munkámat eredményesnek tartom abból a szempontból, hogy napfényre kerültek számomra eddig nem ismert hiányosságok, megváltozott a szemléletem és az életet is kezdem a „másság” szemével látni. Sokat tanultam az interjúk során, számos olyan hatás ért, melyek egészen biztosan befolyásol-

ják életem, karrierem alakulását. Úgy gondolom, jó útra letem, amit elhivatottsággal és rendkívül nagy kitartással kell majd bejárnom. E dolgozat során megismert emberek minden bizonnyal támogatni fognak, és remélem összefogva sikerül elérnünk, hogy a többségi társadalom is elfogadja és megtanuljon együtt élni a mássággal.

Bízom benne, hogy a jövőben sikerül biztosítani a fogyatékos emberek számára az önálló és önrendelkező életet, az esélyegyenlőséget az élet minden szférájában. A dolgozat zárásaként ismét a nemes gondolat:

A megtört nádat, és a pislogó gyertyabelet ne dobd el, mert ki tudja, mi lesz belőle.

Felhasznált, valamint a kapcsolódó szakirodalmak

A fogyatékosággal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályai (MEOSZ, Bp. 1995.)

A gyógypedagógia alapproblémái. Szerk.: dr. Göllész Viktor (Medicina, Bp., 1979.)

A kapcsolódó törvények, rendeletek, jogszabályok

Az értelmi fogyatékosággal élő személyek emberi jogai, nemzeti jelentés Magyarország (Bp., 2002.)

Bánfalvy Csaba: A fogyatékos személyek a családban és a társadalomban, Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Elemző Központ: Család és társadalom (2000.) p. 91–96.

Csató Zsuzsa: Fogyatékosággal élő emberek csoportjai, Szociális munka és egészségügy (Bp., 1994.)

Dávid A. – Mórítz Rita (szerk.) Támogatott foglalkoztatás. Értelmi sérült munkavállalók a nyílt munkaerőpiacon. (Salva Vita Alapítvány, Bp. 2000.)

Dr. Buda Béla: Empátia

Dr. Chikán Csaba: Esélyegyenlőség – fogyatékoság (Naszály Print Kft. 2001.)

Dr. Gere Ilona. A megváltozott munkaképességű emberek bekapcsolása a munka világába (Bp. 2000.)

Gere Ilona: A foglalkozási rehabilitáció központi és területei szerveinek kialakítása (Munkaügyi Kutatóintézet, Bp. 1981.)

Göllész Viktor: Gyógypedagógiai rehabilitáció (Tankönyvkiadó, Bp. 1985.)

Gönczi Rita–dr. Perlusz Andrea: „Az integrált nevelés szakmai feltételeit javító pályázati lehetőségek eredményeinek tapasztalatai” (Gyógypedagógiai Szemle 2002. XXX. évfolyam 3. Szám p. 175–186.)

Gyógypedagógiai alapismeretek. Szerk.: Dr. Illyés Sándor (Tankönyvkiadó, Bp. 2000.)

Gyógypedagógiai Pszichológia. Szerk.: Illyés Gyuláné (Akadémia Kiadó, Bp. 1978.)

Humanitás (A Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége lapja)

Jenny Byron: Beszéljessünk a fogyatékoságról (1997.)

Kálmán Zsófia–Könczei György: Taigetosztól az esélyegyenlőségig (Osiris Kiadó, Bp. 2002.)

- Kálmán Zsófia: Az antidiszkriminációtól a pozitív diszkriminációig (Fundamentum, 1–2. Sz. 103–104.)
- Könczei György: Fogyatékosok a társadalomban (Gondolat, 1992.)
- Lakatos Miklós – Tausz Katalin: Az 1990. évi népszámlálás. A fogyatékosokkal élők életmódja és életkörülményei (KSH, Bp. 1995.)
- Lányiné Engelmán Ágnes (szerk.): Kiscsoportos lakóotthonok – A szervezés és a tartalmi munka aktuális kérdései (Esélyegyenlőségért sorozat – Kitagolás program, Bp., Soros Alapítvány 1999.)
- Új Pedagógiai Szemle 2002. július–augusztus p. 223–228. „Minimális kedvezmény, maximális segítség” – Fogyatékos diákok a Neumann János Számítástechnikai Szakközépiskolában
- Üzenetek – Önálló, önrendelkező módon élni (Strart Rehabilitációs Vállalat és Intézményei, Nyíregyháza 2002.)
- V. Felnőttoktatási Konferencia (Hamburg, 1997. július 8–14.) „Nyilatkozat a felnőttoktatásról” c. dokumentuma
- Zümehebe (Werkheim Uster lapja, Svájc)